

Předčasné odchody ze vzdělávání na středních školách

Kvalitativní analýza rozhovorů s experty
a příklady dobrých praxí

Ing. Jana Trhlíková

Praha 2012

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

1. Úvod	3
1.1 Předčasné odchody ze vzdělávání – širší společenský kontext.....	3
1.2 Vymezení předmětu šetření	3
1.3 Cíle šetření	4
1.4 Použitá metodologie	4
1.5 Scénář rozhovorů.....	5
2. Předčasné odchody v kontextu širších souvislostí	7
2.1 Předčasné odchody v rámci zemí EU	7
2.2 Předčasné odchody – mapování situace v ČR.....	9
3. Teoretický koncept přístupu k předčasným odchodům ze vzdělávání.....	10
4. Analýza rozhovorů	11
4.1 Vymezení rizikových faktorů.....	12
4.2 Důvody předčasných odchodů	14
4.3 Zkušenosti ze spolupráce s rodiči ohrožených žáků.....	17
4.4 Obecné možnosti motivace a podpory žáků v setrvání ve vzdělávání	18
4.5 Možnosti identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem	19
4.6 Mechanismus předčasných odchodů ze vzdělávání.....	21
4.7 Možnosti intervence v případě ohrožení žáka předčasným odchodem.....	21
5. Příklady dobrých praxí a zkušenosti škol.....	25
Doučování dětí v rodinách – Člověk v tísni, o. p. s.....	25
Školní poradenské pracoviště na střední škole – úloha speciálního pedagoga – etopeda	28
Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání na ISS HPOS Příbram	31
Jak bráníme předčasným odchodům ze vzdělávání na SSOU Industria II s. r. o.....	34
6. Závěry a doporučení	38
Použitá literatura a zdroje	40
Seznam spolupracujících odborníků a autorů příkladů dobrých praxí	40

Projekt je financován Evropským sociálním fondem a rozpočtem České republiky.

Předčasné odchody ze vzdělávání na středních školách (Kvalitativní analýza rozhovorů s experty a příklady dobrých praxí)
Ing. Jana Trhlíková

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, Praha 2012
Korektura: oddělení pro informační a publikační činnost

1. ÚVOD

1.1 PŘEDČASNÉ ODCHODY ZE VZDĚLÁVÁNÍ – ŠIRŠÍ SPOLEČENSKÝ KONTEXT

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou problémem, který je třeba vnímat v širokém kontextu sociálních a ekonomických vztahů i existujícího školského systému. Dosažení dostatečné úrovně vzdělání má dva důležité aspekty. Prvním je rovina individuální, kdy je získané vzdělání úzce spjato se sociálně-ekonomickým statutem a představuje jednu z klíčových proměnných, které určují životní úroveň, možnost získat zaměstnání, míru sociálního začlenění i zdravého způsobu života. Opuštění vzdělávání bez dostatečné kvalifikace je v tomto smyslu nepříznivým jevem zejména z hlediska vyššího rizika nezaměstnanosti mladistvých, kteří se namísto vstupu na trh práce a zahájení pracovní aktivity stávají příjemci sociálních dávek. To ve svých důsledcích může vést až k sociálnímu vyloučení a růstu společenského napětí. Na společenské úrovni je vzdělání spojeno s produktivitou, inovací, hospodářským růstem i sociální soudržností. V kontextu nižšího ekonomického růstu a konkurenceschopnosti proto předčasné opuštění vzdělávání představuje nevyužití pracovního potenciálu mladých lidí i větší tlak na růst sociálních výdajů.

Evropská unie věnuje problému předčasného opouštění vzdělávacího systému významnou pozornost. V únoru 2011 předložila Evropská komise plán na snížení počtu žáků předčasně opouštějících školu a snížení předčasných odchodů ze vzdělávání ze současných 15 % na 10 % bylo zařazeno mezi pět hlavních cílů strategie [Evropa 2020](#) pro oživení hospodářského růstu a tvorbu nových pracovních míst.¹

V České republice je podíl žáků předčasně opouštějících vzdělávání ve srovnání se zeměmi EU relativně nízký, a to zejména v důsledku rozvinutého učňovského školství a široké nabídky lehčích vzdělávacích programů. Na druhou stranu v situaci ekonomické stagnace, kdy úsporné programy i zvyšující se konkurence na trhu práce vedou k růstu nezaměstnanosti a sociálního napětí, se předčasné odchody ze vzdělávání stávají vysoce rizikovým faktorem rozvoje sociálně-patologických jevů i vzniku sociální exkluze. Z tohoto pohledu je třeba věnovat předčasným odchodům ze vzdělávání zvýšenou pozornost, včetně zmapování existujících preventivních i intervenčních opatření a rozšiřování jejich využití v praxi škol i poradenských institucí.

Šetření, jehož první kvalitativní analýza je prezentována v této publikaci, bylo realizováno v rámci projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy – VIP Kariéra II-KP v roce 2011 a v roce 2012 bylo doplněno sběrem tzv. příkladů dobrých praxí, které mohou být inspirací pro školy i další subjekty působící na tomto poli. Jedním z cílů projektu je rozšíření a modernizace informačního systému www.infoabsolvent.cz zaměřeného na komplexní podporu kariérové volby. Na webových stránkách tohoto systému je v rámci realizace projektu nově vytvářena i sekce zaměřená na pomoc žákům se sociálním znevýhodněním a prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání, ve které jsou postupně uváděny výsledky jednotlivých šetření i příklady dobrých praxí z této oblasti.

1.2 VYMEZENÍ PŘEDMĚTU ŠETŘENÍ

Pojem „předčasné ukončování školní docházky“ zahrnuje v kontextu terminologie používané v EU všechny formy ukončení vzdělávání a odborné přípravy před dokončením vyššího sekundárního vzdělávání nebo ekvivalentních forem vzdělávání v rámci odborného

¹http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_cs.htm

vzdělávání a příprav.² Jako osoby předčasně opouštějící vzdělávací systém se tedy nejčastěji označují mladí lidé ve věku od 18 do 24 let, kteří dosáhli maximálně nižšího sekundárního vzdělání.³

Předmětem této analýzy je problém předčasných odchodů ze středního vzdělávání včetně důvodů a příčin nepokračování ve vzdělávání po ukončení základního vzdělání. Tento problém je závažný zejména v situaci, kdy žák po odchodu ze střední školy nepřechází na jinou školu nebo do jiného oboru a nezíská žádnou odbornou kvalifikaci, která je podstatnou podmínkou pro uplatnění na trhu práce. Z tohoto důvodu se realizované rozhovory soustředily především na odchody ze vzdělávání na nižších úrovních vzdělání (kategorie C, J, E a H), kde je riziko, že s odchodem ze školy dojde k úplnému opuštění vzdělávání. Oproti tomu v maturitních oborech, kde je poměrně široká možnost přechodu do méně náročných forem studia, jsou problémy s nezvládnutím studia snadněji řešitelné.

1.3 CÍLE ŠETŘENÍ

Hlavním cílem šetření bylo získání expertních názorů na možnosti prevence a intervence při řešení problému předčasných odchodů ze vzdělávání, a to z hlediska širokého spektra institucí (managementu škol, psychologů, poradenských pracovníků, úřadů práce i neziskových organizací).

Konkrétní cíle analýzy:

- *Vymezit základní skupiny ohrožené předčasným opuštěním vzdělávání a identifikovat důvody předčasných odchodů ze vzdělávání.*
- *Zjištění metod a postupů používaných v oblasti prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, nástrojů identifikace ohrožených skupin, metod intervence a motivace k dokončení vzdělávání a případně i návratu do vzdělávání.*
- *Zjištění informačních potřeb škol a poradenských pracovníků v oblasti prevence a řešení předčasných odchodů ze vzdělávání.*
- *Podstatným cílem bylo získat podklad pro kvantitativní část šetření a tvorbu dotazníku pro školy a úřady práce.*

Dalším cílem bylo získat zkušenosti využitelné jako příklady dobrých praxí, které by mohly být inspirativní pro další školy i instituce.

1.4 POUŽITÁ METODOLOGIE

Vzhledem ke skutečnosti, že předčasné odchody ze vzdělávání jsou často podmíněny celým komplexem vzájemně provázaných příčin, byla z metodologického hlediska tato výzkumná fáze pojata jako kvalitativní. Jako vhodná metoda byl zvolen hloubkový expertní rozhovor. Hloubkové expertní rozhovory představují rozhovory s lidmi, kteří se v určité oblasti pohybují řadu let, dokáží sdělit své zkušenosti, zodpovědět otázky odborného charakteru, odhalit vnitřní souvislosti a dát doporučení, která jsou založena na jejich letitých zkušenostech.

Rozhovor byl koncipován jako částečně strukturovaný s otevřenými otázkami. Tento metodologický přístup byl zvolen s cílem dosáhnout určité míry standardizace, tak aby bylo

²Sdělení EK. KOM (2011) 18.

³Z hlediska stupňů vzdělávacího systému ISCED se jedná o ukončení vzdělávání se vzděláním ISCED 0, 1, 2, a 3c.

možné odpovědi expertů vzájemně porovnávat. Zároveň ale byla ponechána dostatečná volnost pro doplňující otázky, aby experti mohli podrobněji reflektovat oblasti, které jsou v centru jejich profesního zájmu, a specifický přístup a roli instituce v procesu řešení předčasných odchodů ze vzdělávání. Každý z rozhovorů trval přibližně 45–60 minut.

Rozhovory byly zaznamenány jako audionahrávka a převedeny do textové podoby. Následně byly zpracovány metodou kvalitativní obsahové analýzy. V rozhovorech byla vyhledána relevantní témata (kategorie) a vytvořen jejich seznam. Dále byla tato témata v prepisech rozhovorů systematicky identifikována a označena a následně byly repliky respondentů seskupeny podle vytvořených kategorií. V případě nejednoznačnosti přiřazení repliky byly i v průběhu analýzy vytvářeny další podrobnější kategorie. Z výroků zařazených do kategorií byly následně vyloučeny opakující se sekvence. V rámci každé kategorie bylo provedeno zobecnění a přiřazeny „klíčové citace“. Následně byly identifikovány vztahy a souvislosti.

V následující fázi proběhlo oslovení vybraných pracovníků škol s návrhem zpracování příkladu dobré praxe a 4 příspěvky byly zařazeny do této publikace.

1.5 SCÉNÁŘ ROZHOVORŮ

Předčasné odchody ze vzdělávání představují velmi komplexní problém, který se dotýká celé řady různých institucí. Odlišnou pozici mají základní školy, jejichž hlavním úkolem je podpora vhodné vzdělávací volby, jinou střední školy, které řeší vlastní problémy spojené s odchodem ze školy a odlišnou roli hrají úřady práce, jejichž úkolem je především podpora návratu těchto uchazečů o zaměstnání s nedostatečnou úrovní vzdělání do vzdělávacího systému. V případě žáků se sociálním znevýhodněním se na řešení situace žáků mohou podílet například i neziskové organizace nebo orgány zajišťující sociálně-právní ochranu dětí.⁴

Vzhledem k těmto skutečnostem byla kvalitativní analýza zaměřena nejen na dotazování vedoucích pracovníků škol a školních psychologů, resp. školních poradenských pracovníků, ale i pracovníků neziskových organizací, úřadu práce a odborníka na adiktologii.

Konkrétně bylo v průběhu roku 2011 postupně realizováno 10 rozhovorů s následujícími aktéry:

- Management škol (3)
- Školní psychologové, resp. poradenští pracovníci na školách (4)
- Úřady práce (1)
- Nezisková organizace (1)
- Odborník na adiktologii (1)

Scénář rozhovorů byl z důvodu širšího záběru vypracován v několika variantách a během rozhovoru byla respondentovi ponechána relativně velká volnost.

▪ ŠKOLY

Pro realizaci rozhovorů byly vybrány školy různého oborového zaměření a poskytující různé úrovně vzdělání. Vzhledem k tomu, že předčasné odchody ze vzdělávání jsou rizikovější zejména v kategoriích nižší úrovně vzdělání, kde žáci nemají tak snadnou možnost přestupu do jednoduššího studia a zároveň zde hrozí úplný odchod ze vzdělávání, byly rozhovory realizovány především na školách, které vyučují učební obory kategorie E, H a C (praktická škola). Kromě vedení škol byli osloveni vždy i školní psychologové nebo

⁴<http://www.mpsv.cz/cs/7242> Orgány s obecnou působností na úseku ochrany dítěte jsou soudy a orgány určené zákonem o SPO, tj. Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské a obecní úřady a ve vztahu k zahraničí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Sociálněprávní ochranu dětí zabezpečují též kraje a obce v samostatné působnosti a fyzické a právnické osoby, pokud obdrží pověření k výkonu sociálněprávní ochrany.

metodici prevence. Cílem bylo získat jak celkový pohled na problematiku z hlediska managementu škol, tak i podrobnější informace o konkrétních používaných metodách prevence, vyhledávání žáků ohrožených předčasným odchodem a způsobu řešení problému z pohledu školního psychologa.

▪ **ÚŘAD PRÁCE**

Úřad práce se s problémem předčasného odchodu ze vzdělávání setkává zpravidla v období, kdy žák z procesu vzdělávání již odešel a registroval se jako uchazeč o zaměstnání. Hlavním úkolem úřadu je tedy podpora návratu žáků do vzdělávacího procesu nebo získání vzdělání, např. formou rekvalifikačního kurzu nebo profesní kvalifikace.

▪ **NEZISKOVÉ ORGANIZACE**

Neziskové organizace se setkávají s žáky ohroženými předčasným odchodem ze vzdělávání zejména v oblasti prevence patologických jevů, které ve svém důsledku mohou vést k předčasnému odchodu ze vzdělávání (nizkoprahová zařízení) nebo v souvislosti s potřebou podpory sociálně znevýhodněných žáků a jejich vzdělávání (např. formou doučování, realizace exkurzí, mentoringu apod.). V rámci tohoto šetření byl proveden rozhovor s pracovníci organizace zaměřené na doučování žáků romského původu ze sociálně vyloučených lokalit.

Klíčové tematické okruhy rozhovorů:

- ***Role organizace, instituce (experta) ve vztahu k řešení předčasných odchodů ze vzdělávání***
- ***Vnímání problému předčasných odchodů ze vzdělávání***
- ***Hlavní rizikové faktory předčasných odchodů ze vzdělávání***
- ***Vymezení ohrožených skupin z hlediska předčasných odchodů ze vzdělávání a základních typů problémů***
- ***Hlavní důvody předčasných odchodů ze vzdělávání***
- ***Vliv rodinného prostředí a zkušenosti z oblasti spolupráce s rodinou***
- ***Způsoby identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání***
- ***Možnosti prevence předčasných odchodů ze vzdělávání***
- ***Možnosti motivace žáků k setrvání, resp. návratu do vzdělávání***
- ***Spolupráce institucí v této oblasti***
- ***Širší sociální a ekonomické souvislosti***
- ***Osvědčené způsoby práce, doporučené postupy a příklady dobrých praxí***

STRUKTURA ZPRÁVY

Zpráva v první části nejprve podrobně popisuje použitou metodologii průzkumu, a to jak její východiska, tak i realizaci. Ve druhé části pak vymezuje širší souvislosti, uvádí základní pojmy a statistické údaje včetně porovnání situace v ČR se zeměmi EU. Třetí kapitola zmiňuje teoretické přístupy k tématu. Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny výsledky analýzy realizovaných rozhovorů v členění podle jednotlivých tematických částí. V páté kapitole jsou zařazeny zkušenosti škol použitelné i jako příklady dobré praxe a v šesté závěrečné části jsou shrnuta hlavní zjištění a doporučení.

METODOLOGICKÁ POZNÁMKA

V souvislosti s rozsahem rozhovorů i se zvolenou metodologií je třeba zdůraznit, že výsledky kvalitativní analýzy nelze zcela jednoduše zevšeobecnit. V souvislosti s potřebou větší statistické relevance budou výsledky v další etapě šetření využity pro konstrukci dotazníku a realizaci kvantitativního dotazníkového šetření.

2. PŘEDČASNÉ ODCHODY V KONTEXTU ŠIRŠÍCH SOUVISLOSTÍ

2.1 PŘEDČASNÉ ODCHODY V RÁMCI ZEMÍ EU

Snížit počet mladých lidí, kteří předčasně odcházejí ze vzdělávacího procesu, je jeden z pěti hlavních cílů strategie [Evropa 2020](#) pro oživení hospodářského růstu a tvorbu nových pracovních míst. Plán Evropské unie na [řešení předčasného zanechávání školní docházky](#) si klade za úkol do roku 2020 snížit podíl těchto mladých lidí pod 10 %. Členské státy proto musí navrhnout školské politiky, které obsahují opatření pro všechny stupně vzdělávacího cyklu: odstraňují důvody, jež vedou k nedokončení školní docházky, eliminují nové problémy již v zárodku a poskytují druhou šanci mladým lidem, kteří svého rozhodnutí opustit školu později litují. Komplexní politická opatření zaměřená proti předčasnému ukončování školní docházky by se na základě doporučení měla soustředit na **prevenci, intervenci a kompenzaci**.⁵

▪ PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ

Při prevenci je třeba především zabránit vzniku podmínek, jež mohou vést k předčasnému ukončení školní docházky. Za jeden z neúčinnějších prostředků je možno považovat kvalitní vzdělávání a péči již v raném dětství. Dostupnost kvalitního předškolního vzdělávání je proto potřeba zvýšit. Další preventivní opatření se mají zaměřit zejména na otázky, jako je systematická jazyková podpora pro děti z rodin migrantů, posílení integrace nebo cílená podpora znevýhodněných žáků.

▪ INTERVENČNÍ OPATŘENÍ

Intervence řeší objevující se obtíže v rané fázi a snaží se zabránit tomu, aby vedly k předčasnému ukončení školní docházky. Intervenční zásahy mohou být zaměřeny na školu či instituci jako celek nebo na řešení problémů jednotlivých žáků, kteří jsou předčasným odchodem ohroženi. Opatření týkající se škol jako celku mají za cíl zlepšit školní klima a vytvořit motivující výukové prostředí. Účinnou formou pomoci ohroženým žákům mohou být systémy včasného varování a lepší spolupráce s rodiči. Vysoce účinným prostředkem poskytnutí relevantní podpory bývá i vytváření sítí kontaktů s aktéry mimo školu a přístup k sítím místní podpory. Opatření zaměřená na studenty zahrnují pedagogické vedení a doučování žáků, individuální výukové přístupy a finanční podporu, jako např. příspěvky na vzdělávání.

▪ KOMPENZAČNÍ OPATŘENÍ

Kompenzační opatření skýtají příležitosti ke vzdělávání a odborné přípravě těm, kteří již školní docházku předčasně ukončili. Jde o to podpořit mladé lidi, aby se znovu zapojili do systému řádného vzdělávání, nebo jim nabídnout tzv. „druhou šanci“. Studenti, kteří školu opustili, by měli mít možnost si doplnit své vzdělání v pozdějším věku.

SROVNÁNÍ MÍRY PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZEMÍ EU

Míra předčasných odchodů v rámci zemí EU se podstatně liší. Odráží se zde jak rozdíly ve vzdělávacích systémech, tak i kulturní a ekonomické faktory, jako je způsob poskytování všeobecného a odborného vzdělání, význam formálního a neformálního vzdělání nebo charakter trhu práce. Zatímco na tzv. externích trzích práce se možnost obsazení pracovní pozice odvíjí především od dokončeného vzdělání a získané kvalifikace, se kterou jsou svázány i mzdy, na tzv. interních trzích práce formální dokončení vzdělání není tak podstatné. Certifikáty získané odborným vzděláním mají pouze signální funkci a rozhodující je praxe. Dopad nízké úrovně vzdělání na další pracovní dráhu se tedy může značně lišit.

⁵http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_cs.pdf

Tabulka 2.1: Předčasné odchody ze vzdělávání (%)⁶

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU (27 countries)	17	16,5(b)	16	15,8	15,5	15,1	14,9	14,4	14,1	13,5
Belgium	14,1	14,3	13,1(b)	12,9	12,6	12,1	12	11,1	11,9	12,3
Bulgaria	20,7	21,9	21,4	20,4	17,3	14,9	14,8	14,7	13,9	12,8
Czech Republic	5,7	6,5(b)	6,3	6,2	5,1	5,2	5,6	5,4	4,9	4,9
Denmark	9	10,4(b)	8,8	8,7	9,1	12,9(b)	12,5	11,3	11	9,6
Germany	12,5	12,8(i)	12,1	13, (b 5)	13,7	12,5	11,8	11,1	11,9	11,5
Estonia	13,2	12,9	13,1	13,4	13,5	14,4	14	13,9	11,6	10,9
Ireland	14,6	13,1(b)	13,1	12,5	12,1	11,6	11,3	11,6	11,4	10,6
Greece	16,5	16(b)	14,7	13,6	15,5	14,6	14,8	14,5	13,7	13,1
Spain	30,7	31,6	32	30,8(b)	30,5	31	31,9	31,2	28,4	26,5
France	13,4	12,4(b)	12,1	12,2	12,4	12,6	11,5	12,2	12,6	12
Italy	24,2	23	22,3	22	20,6	19,7	19,7	19,2	18,8	18,2
Cyprus	15,9	17,3(b)	20,6	18,2(b)	14,9	12,5	13,7	11,7	12,6	11,2
Latvia	16,9	18	14,7	14,4	14,8	15,1	15,5	13,9	13,3	11,8
Lithuania	13,4 (b)	11,4	10,5(b)	8,1	8,2	7,4	7,4	8,7	8,1	7,9
Luxembourg	17	12,3(b)	12,7	13,3	14	12,5	13,4	7,7(b)	7,1(u)	6,2(u)
Hungary	12,2	12(b)	12,6	12,5	12,6	11,4	11,7	11,2	10,5	11,2
Malta	53,2	49,9	42,1(b)	38,9	39,9	38,3	38,1	36,8	36,9	33,5
Netherlands	15,3	14,3(b)	14,1	13,5	12,6	11,7	11,4	10,9	10(b)	9,1
Austria	9,5	9(b)	9,5(i)	9,1	9,8	10,7	10,1	8,7	8,3	8,3
Poland	7,2	6	5, 6(b)	5,3	5,4	5	5	5,3	5,4	5,6
Portugal	45	41,2	39,4(b)	38,8	39,1	36,9	35,4	31,2	28,7	23,2(i)
Romania	23	22,5	22,4(b)	19,6	17,9	17,3	15,9	16,6	18,4	17,5
Slovenia	5,1	4,6(u)	4,3(u)	4,9(u)	5,6	4,1(u)	5,1(u)	5,3(u)	5(u)	4,2(u)
Slovakia	6,7	5,3(b)	6,8	6,3	6,6	6,5	6	4,9	4,7	5
Finland	9,7	10,1(b)	10	10,3	9,7	9,1	9,8	9,9	10,3(i)	9,8
Sweden	10(i)	9,2(p)	9,2(p)	10,8(p)	8,6(b)	8	7,9	7	6,4	6,7
United Kingdom	17,6	:	12,1	11,6	11,3	16,6(b)	17	15,7	14,9	15
Iceland	28,8	20,3(b)	24,9	24,9	25,6	23,2	24,4	21,3	22,6	19,7
Norway	13,5	6,3(b)	4,7	4,6	17,8(b)	18,4	17	17,6	17,4	16,6
Switzerland	6,7	9,7(b)	9,5	9,7	9,6(i)	7,6	7,7	9,1(i)	6,6	6,3
Croatia	8	7,9	5,4	5,1(u)	4,7(u)	3,9(u)	3,7(u)	3,9(u)	3,7(u)	4,1(u)
Former Yugoslav Republic of Macedonia, the	:	:	:	:	22,8	19,9	19,6	16,2	15,5	13,5
Turkey	:	:	:	:	48,8	46,9	45,5	44,3	43,1	41,9

Pozn.: Indikátor předčasných odchodů ze vzdělávání zahrnuje osoby ve věku 18 až 24 let, které splňují 2 podmínky: nejvyšší získané vzdělání je ISCED 0, 1, 2 nebo 3c a respondenti uvedli, že se 4 týdny předcházející

⁶<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc410&plugin=1>

výzkumu neúčastnili žádného vzdělávání (čítatel). Jmenovatel zahrnuje celou populaci stejné věkové skupiny, s výjimkou respondentů, kteří na otázku nedopověděli. Oba údaje jsou převzaty ze šetření EU LabourForceSurvey. Poznámky: n=Not available (nedostupné), e=Estimatedvalue (očekávaná hodnota), b=Break in series (přerušeni řady), p=Provisionalvalue (provizorní hodnoty), u=Unreliableoruncertain (nejistá data).

Podíváme-li se na tabulku, která ukazuje míru předčasných odchodů ze vzdělávání v zemích EU, je zřejmé, že Česká republika až do roku 2011 dosahovala velmi dobrých výsledků. To je dáno především dobrou dostupností lehčích vzdělávacích programů. Určité změny mohou nastat v souvislosti se zavedením státní maturitní zkoušky a případnými změnami nastavení její obtížnosti. Na druhé straně zavedení státní maturitní zkoušky může vést ke změně studijních preferencí žáků i rodičů a k opatrnější volbě školy a oboru.

I když procento předčasných odchodů v ČR je relativně nízké, častá vazba na sociální znevýhodnění, dlouhodobou nezaměstnanost a nízkou úroveň vzdělání rodičů je vysoce rizikovým aspektem, který zvyšuje výskyt sociálně patologických jevů, reprodukci neúspěšných vzorů chování, závislost na sociálních dávkách, případně i sociální exkluzi zejména v určitých lokalitách.

2.2 PŘEDČASNÉ ODCHODY – MAPOVÁNÍ SITUACE V ČR

▪ PROJEKT MODERNÍ SPOLEČNOST

Problematikou předčasných odchodů žáků ze středního vzdělávání, rozbořen příčin a sociálními dopady se zabýval projekt MPSV „Moderní společnost – nerovnosti v šancích na vzdělávání“, který probíhal v letech 2004–2006. Součástí projektu bylo šetření realizované v NÚOV, které se zaměřilo především na kvantifikaci rozsahu předčasných odchodů ze středního vzdělávání v České republice s ohledem na kategorii vzdělání a ročník studia, identifikaci nejvýznamnějších příčin odchodů a získání návrhů na možnosti preventivního působení a řešení problémů v této oblasti.

Z průzkumu, v jehož rámci bylo dotázáno více než 700 středních škol, vyplynulo, že ve školním roce 2004/2005 ve sledovaném vzorku předčasně ukončilo studium 11 502 českých žáků, tj. **5,8 %** z celkového počtu studujících. V mezinárodním srovnání tak Česká republika splnila závěry Lisabonského procesu, který deklaroval zavedení opatření ke snížení předčasných odchodů ze vzdělávání v průměru **pod 10 %**.

Výsledky šetření ukázaly výrazné rozdíly v rozsahu předčasných ukončení studia jak v jednotlivých **kategoriích vzdělání**, tak v **postupových ročnících**. Na gymnáziích a v maturitních oborech vzdělání středních odborných škol nebyl problém předčasných odchodů žáků nijak významný, kromě toho 42 % odcházejících přestoupilo do jiného (obvykle nižšího) typu vzdělávání a bez přerušení pokračovalo ve vzdělávání. Varovné však byly údaje u dvou a tříletých oborů odborných učilišť, určených především pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podíl těchto žáků, kteří opustili studium v 1. ročníku, dosahoval téměř **31 %**. Vzhledem k typu vzdělávání jsou možnosti změny studia v této kategorii omezené a jen asi třetina žáků se podařilo přestoupit jinam. Neméně zneklidňující byl podíl žáků, kteří opustili 1. ročník středních odborných učilišť. Z těchto škol s vysokým počtem studujících předčasně odešlo 16,4 % žáků z tříletých učebních oborů a 16 % žáků z oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem.

Pokud jde o předčasné odchody v **jednotlivých postupových ročnících** školního roku 2004/2005, nejčastěji žáci zanechali studia v **prvním ročníku (55,4 %** všech žáků, kteří v daném roce ze škol odešli). V dalších ročnících se již počty odcházejících žáků snižovaly – ve 2. ročníku školu opustilo 26,5 % žáků, ve 3. ročníku 13,8 % a ve 4. ročníku 4,3 % žáků.

▪ PROJEKT PROPOS - PREVENCE ODCHODŮ A PODPORA STŘEDOŠKOLSKÉHO STUDIA PRO SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ ŽÁKY A STUDENTY

Odišné zaměření měl projekt PROPOS, který byl realizován v letech 2006–2009. Tento projekt se soustředil především na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání a podporu dokončení středoškolského studia pro žáky ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. Podpora měla charakter pedagogicko-psychologické pomoci, včetně vytipování specifik ve vzdělávání jednotlivých žáků, realizace podpůrných programů, přípravě na přijímací řízení, doplňkových a adaptačních kurzů. Dále byla žákům poskytnuta i přímá sociální pomoc za účelem zkvalitnění podmínek pro studium.

Zde je třeba uvést, že tato zpráva je první částí šetření zaměřeného na komplexní zmapování problému předčasných odchodů ze vzdělávání, jehož další navazující části budou zahrnovat kvantitativní šetření na školách a úřadech práce a analýzu dat založených na statistických údajích škol, které přinesou potřebné aktuální informace.

3. TEORETICKÝ KONCEPT PŘÍSTUPU K PŘEDČASNÝM ODCHODŮM ZE VZDĚLÁVÁNÍ

Předčasné odchody ze vzdělávání představují velmi komplexní problém jak z hlediska vzniku, kdy zahrnují rovinu sociální, ekonomickou i psychologickou, tak i průběhu, kdy na ně můžeme nahlížet podle jednotlivých časových fází, tedy od počátečních problémů, přes odchod ze vzdělávání až po situaci, kdy se žáci ocitnou mimo vzdělávací systém, zpravidla v evidenci úřadu práce. V zásadě je možné vymezit **dva základní přístupy**. Prvním z nich je **přístup multidimenzionální**. Ten reflektuje skutečnost, že předčasné odchody ze vzdělávání jsou zpravidla blízce svázány jak s rodinou, případně komunitou, ve které se mladistvý pohybuje, tak na druhé straně i se způsobem, jakým je poskytováno a organizováno vzdělávání. Proměnné, které ovlivňují účast ve vzdělávacím procesu a předčasné odchody ze vzdělávání, je pak možno rozdělit do pěti kategorií:

Tabulka 3.1: Systémový přístup k předčasným odchodům ze vzdělávání ⁷

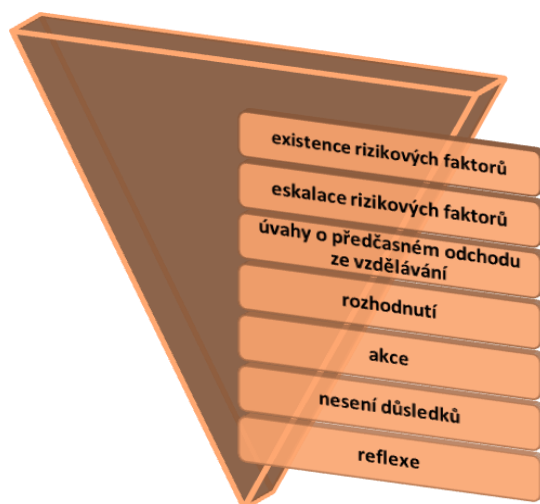
Kategorie	Proměnné
Individuální úroveň	Problémy se zvládáním školních požadavků, poruchy chování nebo učení, problémy se sebehodnocením a další.
Rodina	Násilí v rodině, alkohol, drogová závislost, důvěra v rodině, spolehnutí se na rodiče, úroveň vzdělání rodičů, finanční zdroje, nezaměstnanost rodičů.
Škola	Školní ethos, klima, disciplína, management, účast žáků na školním plánování, zapojení rodičů.
Společnost (komunita)	Podpora – např. dostupnost mimoškolní podpory, zázemí, lokální situace, infrastruktura, skutečnost, zda se jedná o město, vesnici, zda se jedná o tzv. vyloučenou lokalitu.
Další vzdělávání	Možnost dalšího vzdělávání a situace na trhu práce – míra nezaměstnanosti, proces přechodu na trh práce, příležitosti dalšího vzdělávání, možnosti zaměstnání.

Odišný přístup zdůrazňující skutečnost, že **odchod žáků ze vzdělávání není jednorázovým aktem, ale procesem**, který má svůj začátek, průběh i konec, uvádí např.

⁷TheNationalEconomic and SocialForum. Early SchoolLeavers. *Forum Report No. 24*, Dublin Stationery Office. 2002. 135 s. Dostupné na: <http://www.nesf.ie/dynamic/pdfs/No-24-Early-School-Leavers>.

studie projektu PROPOS⁸. Pojetí fenoménu předčasného odchodu nikoli jako jednorázového aktu, ale procesu, dává možnost podívat se blíže na stadia, která samotnému odchodu předcházejí, a přináší možnost pracovat s rizikem odchodu dříve, než skutečně nastane. Autoři na základě analýz identifikovali sedm fází procesu odchodu ze vzdělávání, počínaje existencí rizikových faktorů, přes jejich eskalaci, kdy chronicky se opakující problém v životě žáka nabírá rozměrů ohrožujících jeho fungování ve škole a vede k úvahám o předčasném odchodu ze školy. Následně může tato situace vyústit v rozhodnutí ze školy odejít a ke skutečnému odchodu. Autoři pak rozlišují i následné fáze odchodu ze vzdělávání – nesení důsledků a reflexi.

Obrázek 3.1: Fáze procesu předčasného odchodu ze vzdělávání⁹

V naší analýze byl reflektován jak přístup systémový, tak i přístup vycházející z identifikace jednotlivých fází procesu odchodu ze vzdělávání, a to především z hlediska možností využití nástrojů prevence a intervence v tomto procesu. V rámci šetření jsme se zaměřili především na ty skupiny žáků, kteří jsou nejrizikovější a při svém odchodu ze školy jsou zároveň ohroženi úplným odchodem ze vzdělávání.

4. ANALÝZA ROZHOVORŮ

V rámci analýzy byla v první fázi v prepisech rozhovorů nejprve identifikována základní relevantní témata. Seznam témat identifikovaných v rozhovorech je následující:

- Rizikové faktory předčasných odchodů
- Skupiny ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání
- Rodinné zázemí
- Finanční situace rodin
- Negativní postoje ke škole
- Psychologické charakteristiky žáka
- Chybně zvolený obor nebo úroveň vzdělání
- Důvody předčasných odchodů
- Možnosti identifikace rizikových žáků
- Možnosti a problémy spolupráce s rodiči
- Možnosti intervence – obecná a specifická podpora

⁸ http://www.ippp.cz/images/stories/doc/studie/vyzkumna_zprava_predcasne_odchody.pdf

⁹ Převzato z publikace Vacek, J., Pacnerová, H., & Menclová, M. (2008). Příčiny předčasných odchodů ze středního školního vzdělávání u žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, průzkum pro projekt PROPOS. Praha: Centrum adiktologie a IPPP.

- Mechanismus odchodů ze vzdělávání a jeho řešení
- Návraty po přerušení školy nebo přestupy na jinou školu
- Možnosti motivace žáků v setrvání ve vzdělávání

4.1 VYMEZENÍ RIZIKOVÝCH FAKTORŮ

K vymezení rizikových faktorů můžeme přistupovat v kontextu systémového přístupu jednak jako k problému, který zahrnuje především socioekonomickou úroveň rodiny, jednak z pohledu individuální úrovně žáka (např. chybně zvolený obor nebo úroveň vzdělání, špatný zdravotní stav, specifická porucha učení nebo chování atd.). Kromě dlouhodobě působících rizikových faktorů může v předčasný odchod ze vzdělávání vyústit i akutně vzniklá riziková situace, kterou není možné předvídat (např. osiření žáka, závažná nemoc, finanční tíseň rodiny a podobně). Toto rozlišení je podstatné i z hlediska odlišných možností, jak rizikového žáka identifikovat a problémovou situaci zvládnout.

SKUPINY OHROŽENÉ PŘEDČASNÝM ODCHODEM ZE VZDĚLÁVÁNÍ

Jedním z důležitých témat rozhovoru byla identifikace skupin ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání z hlediska etnického původu a sociálně-ekonomické úrovně rodiny. Z výpovědí dotázaných expertů vyplývá, že skupiny žáků ohrožených předčasnými odchody ze vzdělávání nelze vymezit etnicky, podstatný je spíše charakter rodinného zázemí, skutečnost, zda má rodina o vzdělání dítěte zájem, resp. zda je rodina žáka schopná vykonávat nad žákem a plněním povinností dostatečný dohled a motivovat ho.

„Záleží na rodinném zázemí žáků, ale nelze to vymezit etnicky. Podstatné je, zda rodina dítě zvládá a věnuje se mu.“

„Problémy jsou s romskými i neromskými dětmi, není to velký rozdíl ani z hlediska předčasných odchodů, i když před lety se stalo, že rodiče najednou stahovali děti ze školy.“

Větší problémy podle výpovědí expertů nejsou ani s dětmi z dětských domovů. *„Tato zařízení více dbají na to, jestli dítě dochází do školy, předčasné odchody u nich nejsou častější. Horší situace je u dětí, které žijí v zařízeních na půl cesty. Někteří touží po svobodě, takže při dokončení 18 let odcházejí a pak se potýkají s problémy.“*

▪ RODINNÉ ZÁZEMÍ

Rodinné zázemí podle názoru expertů a poradenských pracovníků škol představuje faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje riziko předčasného opuštění vzdělání. Experti v této souvislosti upozorňují na vzájemné vztahy a provázanost jednotlivých rizikových aspektů. Rodiče, kteří dosáhli sami jen nízké úrovně vzdělání, jsou častěji dlouhodobě nezaměstnaní, což následně negativně ovlivňuje i životní standard rodiny a vede k finančním problémům. Pokud v této situaci rodiče nejsou motivovaní, aby dítě vzdělání dokončilo, je riziko odchodu značné. *„Většina problémových dětí je z rozvedených rodin nebo rodin s nízkým vzděláním rodičů. S tím souvisí vysoká nezaměstnanost rodičů a finanční problémy.“*

Nízké vzdělání rodičů je zároveň často spojeno s nižšími vzdělanostními ambicemi vůči dítěti a rezervovaným postojem ke škole. Tito rodiče nepovažují vzdělání za podstatné a dítě v docházce do školy nepodporují. *„Chybí podpora rodiny; záškoláctví.“*

Pokud mají rodiče zájem, aby dítě bylo ve škole úspěšné, ale jsou sami bez vzdělání nebo pocházejí z romského etnika nebo jsou cizinci, nejsou často schopni žáka dostatečně podpořit a pomoci mu s učením a plněním školních povinností. *„Terénní práce v regionech severní Moravy ukázala potřebu pomoci romským rodinám s dětmi. Rodiny chtějí, aby děti měly vzdělání, ale pomoc dětem nezvládají, děti jsou ohroženy odchodem ze vzdělávání nebo opouštějí hlavní vzdělávací proud.“*

Významným rizikovým faktorem, který rovněž souvisí s rodinnými poměry, je i **nesoulad rodičů při výchově, neschopnost dítě zvládnout**, kdy rodiče nedokáží žáka přimět, aby do školy docházel. „Časté jsou rodinné důvody, nefunkční rodiny, ekonomické důvody – sociálně slabé rodiny, drogy, závislosti, některé děti mají substituční léčbu, aby mohli dokončit léčbu, závislost na alkoholu, na automatech.“ „Nezájem a malá kontrola ze strany rodiny, rodiny dítě nezvládají.“

Podstatné riziko představuje i **špatná finanční situace rodiny**, která často vede k tlaku na mladistvého, aby se na řešení finanční situace rodiny začal aktivně podílet. V důsledku toho žák tráví stále více času na brigádách, množí se absence a studijní neúspěchy a vztah ke škole se celkově rozvolňuje. „Škola je společnost v mikro měřítku. Podobně jako v celé společnosti tu existuje řada problémů, nešťastníků, kteří se potřebují vyučit, ale nemají podmínky, mají disfunkční rodiny. Osudy sociálně znevýhodněných jsou neuvěřitelné, mají absence, protože pracují, shání obživu, rodiče jsou nemocní. Teď se často vyskytuje situace, že rodiny nemají peníze, ekonomické důvody se objevují více než dřív.“ Identifikovány byly i finanční obtíže rodin spojené se zajištěním docházky žáka do školy. „Rodiny často nemají peníze na dojíždění dětí, hodně dětí je mimopražských, což náklady na vzdělávání zvyšuje.“

Na závěr můžeme shrnout, že v rámci rozhovorů byly identifikovány následující rizikové aspekty rodinného zázemí:

- **Nízké vzdělání rodičů**
- **Nezaměstnanost rodičů**
- **Socioekonomicky slabší rodiny**
- **Sociálně vyloučené lokality a romské etnikum**
- **Disfunkční rodiny, nesoulad rodičů při výchově, rodiče dítě nezvládají**
- **Násilí nebo drogy v rodině**
- **Dlouhodobé nemoci rodičů, osiření dítěte**
- **Individuální charakteristiky a postoje žáka**

Na individuální úrovni patří na základě výpovědí expertů k rizikovým faktorům především psychologická charakteristika žáka a jeho mentální úroveň. Upozorňují zejména na celkově problematický vztah žáků ke škole, neschopnost systematické práce, která je pro školní úspěšnost nezbytná. „Rizikovým faktorem je především neschopnost systematické práce, špatná zkušenost se školou, malá úspěšnost, někdo chodí raději do práce než do školy, protože se tam cítí špatně.“ „Žáci mají negativní postoj ke škole, školní a sociální fobie, úzkosti.“ Dále jsou jako podstatný dlouhodobě působící rizikový faktor uváděny specifické poruchy učení nebo chování, závislost na drogách nebo alkoholu.

▪ **CHYBNĚ ZVOLENÝ OBOR NEBO ÚROVEŇ VZDĚLÁNÍ**

Podstatným rizikovým faktorem, který není spojen s rodinou ani psychologickými charakteristikami žáka, ale významně ovlivňuje zájem žáka o dokončení studia, je chybná volba oboru nebo školy, tedy situace, kdy žák ztratí o obor zájem nebo jeho schopnosti zvolené úrovni vzdělání neodpovídají. Tato situace vede často k opakovaným studijním neúspěchům, a pokud se problém neřeší, může vyústit až k odchodu ze vzdělávání. „Děti si zvolí školu, na kterou nestačí, hlásí se na obory H i s neukončenou základní školou.“ V tomto případě je třeba žáka co nejdříve přesměrovat na školu nebo obor, které jeho zájmům a možnostem lépe odpovídají.

4.2 DŮVODY PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ

Důvody předčasných odchodů ze vzdělávání jsou často vyústěním dlouhodobě nepříznivé a potenciálně rizikové situace a mohou se tedy do určité míry prolínat s výše uvedenými rizikovými faktory. Problém zjišťování a identifikace konkrétních důvodů předčasných odchodů ze vzdělávání na školách spočívá v tom, že viditelné příčiny odchodu jsou často jen vyústěním celé řady skrytých důvodů, o kterých školy nemají a často ani nemohou mít dostatek informací. V následující části textu uvádíme seznam důvodů, které experti ve svých vyjádřeních uvedli, rozdělení na skryté a zjevné příčiny odchodu ze vzdělávání je třeba vnímat pouze jako orientační.

VIDITELNÉ DŮVODY PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ:

▪ NEZÁJEM O ŠKOLU

Nezájem o školu, resp. obor je obecným a často zmiňovaným důvodem předčasného odchodu ze školy, může být podmíněn řadou jiných méně zřejmých příčin.

▪ CHYBNÁ VOLBA OBORU NEBO ŠKOLY

Chybná volba oboru nebo školy je zpravidla důvodem přechodu na jiný obor, případně školu, ale může vyústit i do předčasného odchodu ze vzdělávání. Dotázaní experti v této souvislosti upozorňují na časté rozpory mezi představami žáků o budoucím povolání a reálnými možnostmi danými jak mentálními, tak i fyzickými předpoklady. Zdůrazňují, že při výběru školy a oboru je nutné vzít v úvahu jak zájmy žáka, tak i jeho možnosti a zmiňují potřebu „zdravého realismu“ při volbě vzdělávací cesty. *„Děti obor nebaví, chtějí studovat něco jiného – problém je, že chtějí studovat něco jiného, ale nemají na to. Mají jen praktickou školu nebo by se chtěli hlásit na školu, kde jsou náročné talentové zkoušky.“*

▪ NEZÁJEM O VZDĚLÁNÍ (HLEDÁNÍ SNADNÉ CESTY)

Někteří žáci neprojevují zájem o vzdělání, případně nejsou ochotni vynaložit na absolvování školy dostatečné úsilí. *„Často odcházejí žáci, kteří jsou u nás již po přechodu z několika jiných středních škol (většinou pňoletí) a opět u nás nenašli pochopení kvůli svému (laxnímu) přístupu ke vzdělávání.“*

Respondenti v rozhovorech často upozorňují, že pokud žák jednou školu opustí, je větší pravděpodobnost, že když se ke studiu vrátí nebo přejde na jinou školu, budou se problémy opakovat. Riziko je větší zejména v případech, kdy si žák mezi studiem začne vydělávat nebo pokud je pauza mezi odchodem ze školy a návratem do vzdělávání delší (např. když žák odejde v pololetí a do školy se vrací až další školní rok). Dále častěji ztrácí zájem o dokončení studia žáci, kteří již jeden obor vystudovali nebo studují na nástavbovém studiu. *„Nejčastěji úplně odcházejí žáci, kteří již mají ukončené střední vzdělání, tj. nástavbové studium, a žáci, kteří po vyučení chtějí ještě jeden obor (např. kuchař – číšník).“* Zde je ale třeba připomenout, že u těchto žáků se nejedná o předčasné ukončení studia, které by vedlo k odchodu na trh práce bez získané kvalifikace, protože žáci nástavbového studia jsou již vyučeni.

▪ ČASNÁ SNAHA SE OSAMOSTATNIT

Řada žáků zejména ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo rodin s problematickými vztahy má snahu se co nejdříve osamostatnit a začnou si přivydělávat nebo bydlet samostatně. Tato situace vede ke změně životního stylu a postojů a rovněž je důvodem odchodu ze vzdělávání, ke kterému v tomto případě může docházet postupně, často s nezdařenými návraty do vzdělávání. *„Rodiče nemají sílu je na škole udržet, žáci si chtějí vydělávat. Už při škole mají nějakou brigádu a mají dojem, že papír nepotřebují. Problémem je, že pokud jsou mimo školu a vydělávají si, je pro ně pak obtížné se v případě“*

návratu do školy znovu přizpůsobit školnímu řádu. Považují se už za dospělé a jsou více připraveni znovu odejít.“

▪ ŠPATNÝ PROSPĚCH ŽÁKA

Špatný prospěch je rovněž často uváděnou zřejmou příčinou přestupu na jinou školu nebo obor a může být rovněž příčinou úplného odchodu ze vzdělávání. Příčiny špatného prospěchu mohou být ovšem velmi různorodé, počínaje nižší inteligencí, přes specifické poruchy učení, špatné rodinné zázemí, které není vhodné pro přípravu do školy, osobní problémy žáka, nevhodný styl učení, případně i nezjištěné zdravotní postižení a další. *„U romských žáků, kteří potřebují doučování, se často vyskytují specifické poruchy učení, dysgrafie, dyskalkulie, někdy jsou dokonce diagnostikovány sluchové nebo zrakové poruchy, které nebyly v rodině objeveny a byly překážkou úspěšného vzdělávání.“* Jako důvod neprospěchu na střední škole je uváděna i kumulace nedostatků v učivu. *„Žáci často přicházejí s nedostatky ze základních škol, které se nepodařilo odstranit.“*

▪ ABSENCE, NEPLNĚNÍ ŠKOLNÍCH POVINNOSTÍ

Absence představují nejviditelnější důvod odchodu ze vzdělávání. I tento důvod je ovšem často provázán s dalšími příčinami, např. nezájmem o školu nebo obor, potřebou začít vydělávat nebo specifickým rodinným zázemím. V případech, kdy jsou rodiče nezaměstnaní a v rodině chybí běžné vzory docházky do zaměstnání a plnění povinností, je pro žáka velmi obtížné dodržovat školní řád a plnit povinnosti, které ze školní docházky vyplývají. *„Žáci mají problém s docházkou do školy, mají absence, nejsou schopni včas vstát. Někteří by nejraději byli doma a nestudovali, zejména pokud mají zkušenost, že už jednu školu zanechali a pak byli půl roku doma.“*

„Žáci neplní základní povinnosti, nevstávají včas, nepřicházejí na výuku. Nepřijdou včas ani na praxi, a pokud už jsou věci rozpracované, tak se nemohou zapojit.“

Často jsou absence spojeny s tím, že žák zahájí ekonomickou aktivitu a začne chodit na brigády. Odchod těchto žáků pak probíhá zpravidla postupně, někdy i s řadou neúspěšných návratů do vzdělávání. *„Žáci postupně přestávají chodit, nejdříve reagují na sankce, ale pak přestanou do školy chodit úplně.“*

„Někdy si chtějí vydělávat a žádají potom individuální vzdělávací plán, ale z těchto sociálních důvodů by se neměl dávat. Problémem je, že když jsou delší dobu doma nebo pracují, mají obtíže znovu nastoupit ke studiu, srovnat se s kázeňským řádem, školními povinnostmi a podobně. Jestliže je žák jednou problematický a zvykne si na absence, často se pak problém po krátkém zlepšení situace znovu opakuje.“

▪ VÝCHOVNÉ PROBLÉMY, PROBLÉMY S CHOVÁNÍM, AGRESE

K důvodům odchodu ze vzdělávání patří i výchovné problémy, přestupky (krádeže) nebo agresivní chování. *„Jsme škola, která pracuje s žáky s poruchami chování, ale někteří mohou být ohrožením pro ostatní děti, nebo nejsou schopni se přizpůsobit požadavkům na praxi (např. i náboženské omezení v případě muslimské víry).“* „Pokud se jednalo o drobné krádeže, tak jsme žáka ze školy vyloučili, ale doporučili mu možnost dokončit studium na jiné škole, která byla o vzniklé situaci informována. Dali jsme mu šanci. Někdy se žák chytne.“

▪ DROGOVÉ NEBO JINÉ ZÁVISLOSTI

Drogová závislost není příliš frekventovaným důvodem odchodu ze vzdělávání, ale je důvodem závažným, který návrat do vzdělávání významně ztěžuje.

▪ ZDRAVOTNÍ PROBLÉMY NEBO TĚHOTENSTVÍ

Zdravotní problémy mohou být rovněž příčinou odchodu ze školy nebo vzdělávání. V těchto případech je často řešením individuální vzdělávací plán, který žákovi pomůže překlenout obtížné období. Podobně je tomu v případě těhotenství nebo porodu před

dokončením studia, kdy školy více než dříve umožňují studium dokončit a vycházejí žákyním vstříc nabídkou individuálního vzdělávacího plánu. *„Těhotné žákyně někdy stihnou školu dokončit, někdy se do školy vrátí, hodně záleží na zázemí, které mají.“*

SKRYTÉ DŮVODY PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ:

Skryté důvody působí často dlouhodobě a samotný odchod ze vzdělávání je vyústěním těchto latentních problémů.

▪ NEZÁJEM RODINY, CHYBÍ KONTROLA DOCHÁZKY ZE STRANY RODINY NEBO RODIČE DÍTĚ NEZVLÁDAJÍ

K základním důvodům předčasného odchodu ze vzdělávání patří, jak již bylo uvedeno, i rodinné poměry. V rozhovorech bylo jako příčina odchodu ze vzdělávání často uváděno, že rodiče dítě nezvládají. Pokud je žák plnoletý a není motivovaný k dokončení školy, rodina často nemá možnosti, jak ho k docházce do školy a plnění povinností přimět. V těchto případech rodiče podle vyjádření poradenských pracovníků mají tendenci přenášet odpovědnost za dokončení vzdělání na školu nebo samotného žáka a vyjadřují se například takto: *„Než bych ji nutila chodit do školy, jsem ráda, že nefetuje.“ „Už si s ním nevím rady, zmlaťte ho. Já nemůžu, zavolał by na mne policii.“ „Jen čekám, až mu bude 18, pak ho vyrazím.“*

▪ SOCIÁLNÍ PODMÍNKY, FINANČNÍ PROBLÉMY RODINY A NÁKLADY NA VZDĚLÁNÍ

Finanční důvody a nezaměstnanost rodičů jsou důležitým aspektem rodinného zázemí a představují významný rizikový prvek. Problém nastává zejména v situacích, kdy rodina předpokládá, že se mladistvý bude podílet na finančním zajištění rodiny, případně není schopna finanční tíseň řešit. Experti v této souvislosti poukazují i na nízkou finanční gramotnost sociálně znevýhodněných rodin, problémy se získáváním sociálních dávek a další.

„Nezaměstnanost vede i k tomu, že rodiče nutí dítě vydělávat. Někdy se to děje na úkor školy, někdy po škole.“

„Děti se podílí na vydělávání peněz na nájem, někdy nám řeknou, že by je jinak rodiče mohli vyhodit z bytu.“

„Potřeba vydělávat peníze, sociální problémy rodin, některé děti pracují na brigádách už během studia a domnívají se, že školu nepotřebují, dávají přednost aktuálnímu výdělku (řeší okamžitou situaci) před budoucím ziskem z ukončeného vzdělání, výhodu ukončeného vzdělání si neuvědomují. Někdy jsou důvody existenční – vyhození dítěte z domova, nutnost se uživit, zařízení sociálních dávek trvá dlouho.“

„Pro některé rodiny, hlavně mimopražské, je drahé dojíždění do školy. Zvláště, když jsou matky samoživitelky. Děti někdy nemají peníze na pomůcky, stydí se za to a tají to.“

„Někdy jsou sociální podmínky rodin velmi těžké, matka pije, otec pije, nedávají dítěti peníze, dítě není schopno si samo vyřídit vůbec nic. Máme snahu jim pomoci situaci řešit, spolupracujeme s Orgánem sociálněprávní ochrany dětí (dále OSPOD) v této oblasti, poskytujeme pomoc s ubytováním v internátu. Jedná se o pár jednotlivců, ale je jich několik v každém ročníku.“

▪ PSYCHOLOGICKÉ CHARAKTERISTIKY ŽÁKA

Podstatnou příčinou, na kterou odborníci upozorňují, jsou i psychologické charakteristiky žáků. *„Neschopnost systematické práce, špatná zkušenost se školou, malá úspěšnost. Někdo chodí raději do práce než do školy, protože se ve škole cítí špatně, má negativní postoj ke škole, trpí školní nebo sociální fobií a úzkostí. Někteří žáci jsou velmi šikovní a byli by úspěšní, ale nebyli schopni překonat nechuť ke škole.“*

4.3 ZKUŠENOSTI ZE SPOLUPRÁCE S RODIČI OHROŽENÝCH ŽÁKŮ

Špatné rodinné zázemí představuje obecně významný rizikový faktor předčasného odchodu ze vzdělávání a v případě vzniku problémů je spolupráce s rodinou jednou z možností, jak situaci řešit. Skutečností ovšem je, že největší problémy jsou právě u těch žáků, kde je rodina nefunkční a spolupráce školy s rodinou je obtížná. V tomto případě jsou, jak upozorňují dotázaní experti, možnosti školy ovlivnit docházku a studijní výsledky žáka podstatně nižší.

„Spolupráce s rodiči není slavná. Čím problémovější žák, tím problémovější rodina.“

„Celkově rodiče mají malý zájem, často se setkáváme s tím, že rodič říká, to víte, já ho nezvládnou... Účast na třídních schůzkách je nízká, přichází hlavně rodiče, jejichž žáci nemají problémy.“

„Zkušenosti ze spolupráce s rodinami problémových žáků jsou špatné. Velice často přenášejí odpovědnost a povinnosti na školu. Často se taky stává, zvláště když doporučujeme přechod z maturitního oboru na učební, protože žák nemá výsledky ani předpoklady pro zvládnutí maturitního oboru, že rodiče trvají na maturitním oboru – protože oni se tak rozhodli. Rozumné argumenty neberou, spolupráce končí při opravných zkouškách, jejichž výsledky často napadají. Žák pak odchází na jinou školu, kde pro jeho problémy budou mít pochopení.“

„Škola oslovuje nejdříve rodiče, někdy spolupracují, jindy si myslí, že si to škola má řešit sama. Někdy i rodiče jsou na drogách, pak se to těžko ovlivňuje.“

Experti ovšem upozorňují i na skutečnost, že neblahý vliv na docházku do školy má i **snaha rodičů problémy a absence žáka zakrývat a omlouvat**. Tento přístup rodičů ovšem problémy nevyřeší. *„Rodiče se snaží krýt děti a pomáhají jim matoucím způsobem. Matou je v tom, jak to v životě chodí, ale pokud rodič omluví absenci, škola s tím nemůže nic dělat.“*

„Rodiče často neřeší příčinu problémů, ale snaží se problémy žáka před školou zakrýt.“

„Pokud rodiče vidí, že jde do tuhého, snaží se žáka na škole udržet za každou cenu.“

Dále byla v rozhovorech opakovaně zmiňována situace, kdy **rodiče mají zájem, aby dítě školu dokončilo, ale nejsou schopni ho k tomu přimět**. V případech, kdy je žák plnoletý a začne si vydělávat nebo se od rodiny odstěhuje, rodina ztrácí vliv. *„Rodiče nemají na žáky žádnou páku, i když se snaží. Někteří žáci se chtějí osamostatnit, začít si vydělávat. Pokud mají dobrou rodinu, řeknou jim, že je to flikování...“*

„Největší problém je u dětí, které se rychle osamostatní, bydlí sami, rodiče pak na ně nemají už žádný vliv.“

Negativní a závažná je podle expertů situace, kdy **rodiče nejednají v zájmu dítěte, resp. jednají proti jeho zájmům**. *„Stává se, že rodiče nemají zájem. Někdy chtějí podporu v tom, že dítě na školu nemá, chtějí potvrzení, někdy tlačí na to, aby dítě bylo ekonomicky aktivní. Tyhle typy rodičů vyhledávají psychologa, protože chtějí oficiální vyjádření, ale někdy to není v zájmu dítěte.“*

Problém spolupráce rodičů a školy může být spojen i s **komunikační bariérou a vzájemnou nedůvěrou** zejména v případě žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo vyloučených lokalit. *„Komunikační úroveň rodičů romského původu a učitelů jsou většinou úplně jiné, většina pedagogů vychází ze střední vrstvy. Romové tomu, co jim říkájí, nerozumí, nerozumí jejich jazyku ani obsahu, dostávají se do emočního tlaku, který pedagogové vyhodnotí negativně a ztrácejí s nimi trpělivost.“*

Jedním z nástrojů používaných při řešení problémů hrozících předčasným odchodem ze vzdělávání, které experti v rozhovorech uvádějí, je **rodinná terapie**. *„Pozvou se rodiče i dítě, nastavují se pravidla, dělají se kontrakty – dítě řekne, co si představuje, rodiče taky,*

zprostředkovává se dohoda. Pokud jsou ochotni se setkávat, tak to je dobré. Ochota ke spolupráci, jestli je pravdivá, dává šanci.“

V zásadě bylo na základě rozhovorů identifikováno několik odlišných situací a přístupů rodičů ke škole a vzdělávání žáka:

- Rodiče nemají zájem o vzdělávání dítěte a v zásadě působí proti jeho pokračování ve škole (ekonomické důvody, rozpadlé vztahy, náboženské nebo kulturní důvody).*
- Rodiče neprojevují o školu zájem a aktivitu přenechávají na škole a samotném žákovi.*
- Rodiče mají zájem, aby dítě školu dokončilo, nejsou ale schopni je k docházce do školy donutit (např. z důvodu drogové závislosti, odchodu z domova,...).*
- Rodiče mají zájem, ale nejsou dostatečně vzdělaní, aby dítěti dokázali účinně pomáhat a podpořit ho.*
- Rodiče by chtěli, aby žák školu dokončil, nemají ale vhodné finanční nebo bytové, případně jiné podmínky.*

Tyto odlišné situace přitom podle respondentů vyžadují i různé přístupy a metody řešení.

4.4 OBECNÉ MOŽNOSTI MOTIVACE A PODPORY ŽÁKŮ V SETRVÁNÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ

Možnosti motivace a podpory žáků k dokončení studia mohou mít více rovin, od obecné až po individuální podporu věnovanou přímo žáku ohroženému odchodem ze vzdělávání. V následujícím textu se zaměříme na metody obecné podpory žáků k pokračování ve studiu na střední škole a získání dostatečné úrovně vzdělání, která by jim umožnila uplatnění na trhu práce. K těmto nástrojům na základě vyjádření odborníků patří zejména:

▪ **PODPORA VHDNÉ VOLBY STŘEDNÍ ŠKOLY I OBORU, PŘÍPADNĚ ZÁJMU POKRAČOVAT VE VZDĚLÁVÁNÍ PO UKONČENÍ ZÁKLADNÍ DOCHÁZKY**

„Je nutno zajistit, aby se žáci vzdělávali v oborech a na úrovni vzdělání, která odpovídá jejich možnostem, a zažili pocit úspěchu.“

„Na školu přecházejí žáci z jiných škol z oborů H na obory kategorie E – žáci z těchto škol, kteří jsou vystresovaní z toho, že nezvládají výuku, se uklidní a získají pocit jistoty, což zvyšuje šance dokončit školu. Děti nemají mít nálepku, že jsou neschopné a špatné, jinak opravdu špatní budou a budou ze škol odcházet.“

V rámci volby školy a oboru je rovněž zmiňována potřeba obeznámení budoucích žáků s prostředím školy, případně s internátem, aby nedocházelo ke zbytečnému rozčarování. *„Pořádáme dny otevřených dveří.“ „Poskytujeme žákům se zdravotním postižením možnost absolvovat zkušební pobyt na internátě, kde zjistí, zda jsou dostatečně samostatní a jsou schopni školu a pobyt zvládnout.“*

▪ **PODPORA ZÁJMU O POKRAČOVÁNÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ**

Při rozhovorech dotazovaní pracovníci škol uváděli, že někteří žáci nemají zájem o studium a školu, ale jsou šikovní a schopní se vyučit a je třeba je motivovat tak, aby viděli cíl vzdělávání v dosažení kvalifikace a možnosti vykonávat profesi, která by je zajímala. Některé základní školy navazují spolupráci se středními školami nebo zaměstnavateli, kteří umožní žákům kontakt s profesí, s konkrétní prací v prostředí dílen a podobně.

„Pořádáme ‚Líheň zručnosti‘. Škola nabízí využití dílen základním školám, kde si žáci mohou vyzkoušet práci s různými materiály. Mají vyčleněnou dílnu i pracovníka, umožňuje to žákům zjistit, jestli by je práce s daným materiálem bavila.“

▪ ZLEPŠENÍ KVALITY A PŘITAŽLIVOSTI VÝUKY

V obecné rovině odborníci jako vhodnou metodu motivace ke studiu uváděli, že je třeba **výuku přizpůsobit žákům, aby pro ně byla přitažlivější a zajímavější.**

„Je třeba klást důraz na zajímavou výuku, používat více pomůcek, ozvláštnit výuku exkurzemi v reálných firmách.“

▪ PODPORA ZÁJMU ŽÁKŮ O BUDOUCÍ PROFESI

○ ÚČAST ŽÁKŮ V SOUTĚŽÍCH

„Realizujeme cukrářské soutěže. Aktivita školy a soutěže mohou podpořit zájem o školu a její dokončení, ale neplatí to o všech. Některé žáky to nezajímá a nezapojí se.“

○ EXKURZE V REÁLNÝCH FIRMÁCH

„Podstatné je ukázat žákům budoucí profesi a podpořit tak jejich zájem o setrvání ve škole a dokončení studia. Zejména je to třeba u žáků, kteří nemají pozitivní vztah ke škole a teoretickým předmětům, ale jsou manuálně zruční a mají dobré předpoklady pro výkon profese. Těmto žákům je třeba pomoci teoretickou část výuky zvládnout.“

○ BESEDY S ABSOLVENTY ŠKOLY

Motivací pro setrvání ve škole může být například i zprostředkování kontaktu mezi současnými žáky a úspěšnými absolventy. *„Škola dělá besedy s absolventy, kteří žákům líčí, jak se uchytili v praxi, působí to jako motivace k setrvání ve škole. Dále pořádáme každoročně absolventské dny, zde získáváme informace o uplatnění žáků. Podporuje se tak vazba ke škole.“*

▪ PODPORA DOBRÉHO KLIMATU A VZTAHU ŽÁKŮ KE ŠKOLE

○ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY – KROUŽKY, SPORTOVNÍ AKTIVITY, KURZY SPOLEČENSKÝCH TANCŮ

„Škola nabízí celou řadu kroužků, které žákům se zdravotním postižením umožňují trávit čas zajímavým způsobem, rozvíjet jejich schopnosti, dovednosti a jsou i součástí rehabilitace. Vytváří se tak i kladný vztah ke škole a spolužákům. Kolektiv je pro žáky důležitý a podporuje jejich rozhodnutí setrvat ve škole.“

4.5 MOŽNOSTI IDENTIFIKACE ŽÁKŮ OHROŽENÝCH PŘEDČASNÝM ODCHODEM

Podstatnou otázkou, na kterou se rozhovory soustředily, byla možnost identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání, která je zásadní podmínkou prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. V této oblasti byly zmiňovány dva základní odlišné přístupy – **celoplošný screening a individuální vyhledávání ohrožených žáků.** Metody identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání se zaměřují především na vyhledávání žáků se sociálním znevýhodněním, žáků, jejichž postavení ve třídě je nepříznivé, žáků ohrožených drogovou závislostí, šikanou a podobně.

Jako nejdůležitější bylo v rozhovorech označováno vyhledávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí a žáků s nefunkčním rodinným zázemím.

„Nejdůležitější je identifikace žáků se sociálním znevýhodněním, aby bylo možno jim podat pomocnou ruku. Nejdůležitější je pro třídního, aby se v 1. ročníku dozvěděl, jakou

skladbu žáků ve třídě má a zda jsou sociálně slabší. Pokud zjistíme, že jsou sociálně slabší, mají problémy s financemi na dopravu, pak na pomůcky nabízíme pomoc prostřednictvím SRPŠ. Výraznou pomocí je Metrostav, který poskytuje až 50 tis. Kč na žáka. Tato finanční pomoc působí i motivačně, protože v případě nedokončení studia by žák musel tuto částku vrátit.“

Jednou z možností plošného screeningu žáků při vstupu na střední školu uváděných pracovníky škol je například **adaptační kurz**, v jehož rámci školy mohou problémové žáky vytipovat. Další zmiňovanou metodou je **plošné dotazování žáků prvních ročníků**.

„Škola každoročně zpracovává dotazníkové šetření žáků 1. ročníků – zjišťuje, jak proběhla adaptace na střední školu, jak žáci hodnotí náročnost studia, jak se vyrovnali s přestupem na střední školu.“

Školy dále realizují **mapování vztahů ve třídě a využívají nástroje sociometrie pro zjištění** sociálních rolí a vztahů ve třídě. Jejich cílem je popsat žádoucí i nežádoucí prvky klimatu třídy a míru výskytu nežádoucího chování. *„V prvních ročnících se mapují vztahy ve třídě pravidelně. Žáky, kteří se na základě dotazníku ukáží jako riziková, se snažíme podpořit.“*

Kromě uvedených plošných metod vyhledávání ohrožených žáků uvádí školy i individuálně zaměřené postupy, např. **rozhovory školního psychologa nebo výchovného poradce s žáky prvních ročníků**. Během těchto rozhovorů je možno odhalit potenciální problémy žáků a zároveň **navázat vztah důvěry** tak, aby žák byl ochoten školního psychologa nebo výchovného poradce v obtížné životní situaci vyhledat. *„Na škole realizujeme úvodní individuální pohovory se všemi prváky, zjišťujeme s kým, a jak žijí, procházíme spisy z pedagogicko-psychologických poraden.“*

Důvěra žáků i rodičů a otevřená komunikace školy s nimi je podle názoru expertů velmi důležitou podmínkou úspěšného vyhledávání ohrožených žáků. V této souvislosti experti upozorňují, že rodiny o svých problémech školu často neinformují nebo obtížnou situaci tají. *„Řada žáků rodinné nebo finanční problémy neuvádí a pomoc školního psychologa nevyhledá.“ „Podstatná je široká komunikace, je nutné jednat se žákem, s rodiči, s třídním učitelem i učitelem odborného výcviku. Při zjištění problému následuje pravidelný dohled nad příslušným žákem.“* Další možností, jak získat informace, které mohou pomoci řešit vznikající obtížnou situaci žáka, jsou tzv. **schránky důvěry**. I zde je ale podstatné předchozí navázání vztahu s psychologem nebo poradcem.

Obtížná je podle expertů i včasná identifikace žáků ohrožených drogovou závislostí, která rovněž může být důvodem předčasného odchodu ze vzdělávání. Jak v rámci rozhovorů upozornil expert z oblasti adiktologie, školní preventivní programy často nejsou dostatečně účinné a užívání drog (zejména měkkých) je v komunitě žáků středních škol poměrně široce tolerované. Až v případě vzniku drogové závislosti je žák vrstevníky odmítán, vyloučen z kolektivu a ocitá se na okraji třídy. V tomto stádiu je ale řešení již poměrně obtížné. Žáci, kteří užívání drog „zvládají“, problémy s akceptováním v rámci kolektivu zpravidla nemají, někdy jsou naopak oblíbení. I to je důvodem, proč užívání drog může zůstat dlouhodobě neodhaleno.

„Na řadě škol na problémy, jako jsou drogová závislost nebo sociální potíže rodiny, vůbec nepřijdou.“ Dalším důvodem důsledného utajování, a tedy i obtížného odhalení problému s drogami, je skutečnost, že se získávají nelegální cestou. *„Řada dětí tají špatnou finanční situaci a o to víc drogy, protože si je obstarávají nelegální cestou.“* **Častou metodou zjišťování výskytu drog na školách je dotazníkové šetření.** V této souvislosti odborník na adiktologii v rámci rozhovoru upozornil, že pracovníci primární prevence na školách dotazníky často vytvářejí sami, což vede k jejich rozdílné úrovni. Zejména upozornil, že není vhodné, aby dotazníky byly adresné. *„Problémem odhalení žáka užívajícího drogu je pocit ohrožení a z toho vyplývající odmítání spolupráce. Je třeba žáka nejdříve přesvědčit o tom, že má problém a že tento problém může s někým s důvěrou řešit. Žák se nesmí cítit ohrožen.“* Dále upozorňuje na problémy s efektivitou preventivních opatření zaměřených na

užívání drog, kdy jednorázové přednášky, nátlakové intervence a „strašení drogou“ nejsou dostatečně účinné. *„Musí to být autentické, ne jednoduché strašení, o kterém žáci vědí, že není pravdivé. Zastrasovací prevence působí jen krátkodobě, žáci vědí, že ne každý, kdo si zakouří marihuanu, skončí špatně.“* Primární prevence proto musí být co nejširší, kromě informační složky by měla zahrnovat i složku postojovou.

Zatímco uvedené metody byly zaměřeny především na identifikaci žáků potenciálně problematických, viditelné potíže konkrétního žáka zpravidla identifikuje učitel. Jedná se nejčastěji o absence, prospěchové nebo kázeňské problémy.

„Signály vyjdou napovrch a přijde na to třídní učitel, žáci o problémech sami nemluví, je potřeba se zaměřit na jejich identifikaci. Učitelé upozorní na podivné chování žáka, na to, že se něco děje.“

4.6 MECHANISMUS PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ

Jednou z oblastí, která se stala předmětem rozhovorů, bylo zmapování mechanismu odchodů ze vzdělávání a způsobů intervence, kterými školy i další subjekty mohou do tohoto procesu vstoupit a ovlivnit jej. Na základě rozhovorů bylo zjištěno, že v dotazovaných školách zcela převažovaly **odchody na vlastní žádost. Vyloučení** ze školy bylo málo časté a docházelo k němu zpravidla v případě závažných kázeňských důvodů (krádeže apod.). Tato situace je ovšem podle vyjádření pracovníků škol ovlivněna skutečností, že **většina žáků, kterým hrozí vyloučení ze školy, odchází raději dobrovolně.**

„Někteří když vidí, že by byli vyloučeni, odcházejí sami na vlastní žádost.“

Z hlediska mechanismu odchodů ze školy experti upozorňují na skutečnost, že se jedná zpravidla o postupný proces, kdy problémový žák přestává docházet do školy, ztrácí kontakt se třídou i probíranou látkou, množí se absence a studijní neúspěchy. Zpočátku reaguje na sankce nebo domluvy a pokouší se o nápravu, ale řada žáků nakonec odejde ze školy úplně. Možnosti školy na žáka působit a motivovat ho k setrvání ve vzdělávání jsou podle názoru dotazovaných pracovníků škol v této fázi poměrně omezené. Zpravidla jsou kontaktováni rodiče, dále jsou realizovány pohovory s psychologem nebo výchovným poradcem, jsou udělovány sankce až po případné vyloučení ze školy.

„Pokud žák odchází na vlastní žádost, uvádí důvody, ale častější je případ, kdy přestane docházet do školy a s tím se nedá nic dělat.“

„Škola oslovuje nejdříve rodiče. Někdy spolupracují, jindy si myslí, že si to škola má řešit sama. Někdy mají i rodiče velké problémy.“

„Škola má psychologa na plný úvazek, který se problémovým žákům věnuje. Probíhá kontaktování rodičů, celá řada pohovorů, dává se důtka třídního učitele, ... Snažíme se žáky nevylučovat, pokud nejde o kázeňský problém, podpořit žáka, aby chodil do školy, pokud nereaguje na tzv. výzvu. Nejčastější důvod odchodu je, že žák nakonec přestane do školy docházet.“

„Problémy jsou v nedocházení do školy nebo na praxi, ignorování konzultačních hodin a povrchním přístupu ke studiu. Také chybí pravidelná příprava na výuku.“

4.7 MOŽNOSTI INTERVENCE V PŘÍPADĚ OHROŽENÍ ŽÁKA PŘEDČASNÝM ODCHODEM

▪ ZÁKLADNÍ DOPORUČENÍ PRO INTERVENCÍ

V případě, že se objeví závažné problémy signalizující hrozbu odchodu žáka ze vzdělávání (absence, žák neprospívá, má vážné kázeňské problémy apod.), je podle názoru

expertů základní podmínkou možné intervence školy **zjistit příčinu**. Zjištění důvodů a příčin problémů žáka je klíčové i z toho důvodu, že různé příčiny odchodu vyžadují odlišné nástroje intervence. Na druhou stranu dotázaní odborníci upozorňují i na skutečnost, že zjištění příčin problémů žáků není snadné, žáci i rodiče skutečné příčiny problémů, zejména sociální a vztahové problémy v rodině, závislosti na drogách, alkoholu, domácí násilí a podobně tají a stydí se za ně.

„Někdy se stane, že mají velké problémy, např. když se žákovi zabili rodiče s bratrem v autě a zůstal sám. Pokud chtějí odejít na vlastní žádost, škola se tím zabývá a s žákem pracuje, snaží se zjistit důvody a motivovat žáka k setrvání ve studiu.“

Kromě potřeby odhalení skutečné příčiny dotázaní experti upozorňují **na potřebu včasného řešení a okamžité reakce na absence žáka a vznikající problémy**. *„Absence je třeba řešit včas a reagovat na ně. Při větších absencích si zveme rodiče a uděluje se ředitelská důtka, pak už je podmíněně vyloučení. Žáci i rodiče musí vědět, že jde do tuhého.“* Dalším principem je **důsledně individuálně přístup**, kdy dotázaní experti upozorňují, že při řešení problémů, které mohou vyústit v odchod žáka ze vzdělávání, není vhodné se řídit jen formálně stanovenými pravidly, např. počty zameškaných hodin, ale posuzovat žáka individuálně v kontextu jeho životní situace, dlouhodobých postojů a studijních výsledků. *„Důvodem absencí může být i krátkodobá životní situace, problematická láska nebo jinak obtížné období, ale pokud žák předtím docházel pravidelně, je třeba mu dát šanci a neposuzovat ho tak přísně jako žáka, který o školu dlouhodobě nejeví zájem.“* „Potřebné je přistupovat k žákům individuálně a posuzovat případné absence nebo neprospěch v celkovém kontextu, tedy zda se jedná o ojedinělý exces.“

Zajímavým principem, který vyplynul z rozhovorů, je **potřeba kombinace systematického tlaku na žáky a důsledné vyžadování pravidelného plnění studijních povinností na jedné straně, s tím, že pokud žák skutečně selhává, je třeba mu nabídnout druhou šanci**, ať už na původní škole nebo i v jiné škole a jiném kolektivu, a to i v případě kázeňských přestupků. *„Školy si zjišťují okolnosti odchodu žáků, ale zpravidla jim dávají šanci i v nové škole. Pokud jsou důvodem neúspěchu na jedné škole neomluvené absence, bývá s žáky problém a absence se opakují i na nové škole.“*

NÁSTROJE POUŽÍVANÉ V PŘÍPADĚ OHROŽENÍ ŽÁKA PŘEDČASNÝM ODCHODEM ZE VZDĚLÁVÁNÍ

V případě, že se objeví problémy, absence, nezvládání učiva nebo rodinné problémy, využívají školy řadu konkrétních nástrojů, kterými se snaží situaci vyřešit a podpořit setrvání žáka ve škole. V rámci rozhorů byly identifikovány následující opatření a přístupy:

▪ MOTIVACE K SETRVÁNÍ VE STUDIU – PODPORA PSYCHOLOGA NEBO ŠKOLNÍHO PORADENSKÉHO PRACOVNÍKA

Školy se snaží vést žáka ke splnění studijních povinností a setrvání ve studiu, vysvětlují důležitost dosažení vzdělání pro uplatnění na trhu práce, pokouší se spolupracovat s rodiči. Motivace k dokončení studia na individuální úrovni zahrnuje celou škálu postupů (řešení absencí, neprospěchu, kázeňských problémů, šikany, drogové závislosti) a zahrnuje jak případné sankce, tak i nabídku možných cest řešení, včetně přestupů na jinou školu nebo jiný obor, individuální konzultace nebo doučování a další.

„Je třeba reagovat na absence včas, individuálně posuzovat situaci žáka a stále vysvětlovat význam vzdělání pro budoucnost, nejen žákům, ale i rodičům; nabídnout a umožnit změnu oboru nebo pracoviště; individuální péče o žáka. Odchodu ze vzdělávání je možné zabránit přechodem na jinou školu nebo do jiného oboru, doučováním, individuálně se hledá se nejvhodnější způsob pro dítě.“

„Výchovné komise a výchovné pohovory organizuje školní psycholog. Je snaha, aby to probíhalo ve prospěch žáka i v případě, že vznikne averze vůči kantorovi.“

▪ DOUČOVÁNÍ NEBO INDIVIDUÁLNÍ KONZULTACE

Možným nástrojem podpory setrvání ve vzdělávání je nabídka doučování nebo konzultací. Dotázaní pracovníci ovšem upozorňují na skutečnost, že řada žáků se snaží školou proplout a tyto možnosti často nevyužívá. *„Doučování není pravidelně, žák může využít konzultační hodiny, ale žáci v denním studiu to využívají minimálně. Jsou přesvědčení, že to na čtyřku uhradí, jde jim o to, aby propluli. Jakmile zjistí, že mají čtyřku, jejich aktivita končí. Nekázeň a neznalost lze odstranit jen soustavným tlakem.“*

Naopak pozitivní zkušenosti s doučováním uváděla nezisková organizace Romodrom o. s., která se věnuje doučování žáků základních škol v romských komunitách na severní Moravě. *„Terénní práce v romské komunitě ukázala potřebu pomoci rodinám s dětmi. Rodiny měly zájem, aby se děti vzdělávaly, nebyly ale schopny dětem pomoci, a ty byly ohroženy odchodem ze vzdělávání již v průběhu základní docházky. Iniciátory pomoci byli terénní pracovníci, kteří žáky ohrožené odchodem ze vzdělávání vyhledali. Postupně ale rodiče začali přicházet i sami, dozvídají se o našem působení od ostatních v rámci komunity. Projekt vzdělávací podpory zahrnuje **doučování dětí** mezi 1. a 7. třídou základní školy **prostřednictvím dobrovolníků**, zpravidla vysokoškoláků. Pracovníci v rámci projektu oslovují starosty, zástupce místní samosprávy a pak kontaktují ředitele školy. Spolu s třídním učitelem identifikují individuální potřeby žáka a oblastí, ve kterých selhává, a stanoví individuální vzdělávací plán, a to vždy na tři měsíce dopředu. Samotné doučování žáka probíhá nejméně 2 hodiny týdně, buď přímo v rodině, v prostorách poskytnutých školou nebo v kontaktním centru. Pracovník si dítě vyzvedne ve škole a odvede si ho na doučování, tím je zaručeno, že se dítě na doučování dostaví. Čím dříve doučování začne, a udělají se pevnější základy, tím lepší jsou výsledky. Doučování musí probíhat dlouhodobě a pravidelně, nejméně půl roku na jeden předmět, aby byl pokrok vidět.“* V rámci rozhovoru bylo rovněž zdůrazněno, že **doučování by mělo mít jinou formu než běžná výuka, mělo by individuálně reagovat na potřeby a možnosti žáka.** *„Romští žáci jsou při doučování ochotni spolupracovat, ale je třeba přizpůsobit způsob výuky. Žáci mají řadu problémů, často se zde vyskytuje dysgrafie, dyskalkulie. Doučování neprobíhá klasickou frontální výukou, ale postupuje se individuálně hravou formou. Výuka je přizpůsobena dítěti a soustředí se přímo na jeho vzdělávací potřeby. Snahou je, aby dítě zvládlo základní učivo, přitom se kombinují speciální výukové materiály s materiály školy, kterou žák navštěvuje. Snahou je dítě postupně přiblížit systému školy tak, aby mohlo úspěšně pokračovat ve své třídě.“*

▪ PŘESTUP DO SNADNĚJŠÍCH OBORŮ STUDIA NEBO JINÉ KATEGORIE VZDĚLÁNÍ

V případě, kdy žák nezvládá učivo na dané úrovni vzdělání, je často využívánou možností přestup do snadnějšího oboru nebo jiné kategorie vzdělávání. V této souvislosti dotázaní odborníci upozorňují, že **je třeba situaci posoudit co nejdříve a umožnit přechod do jiné školy nebo oboru tak, aby situace, kdy žák učivo nezvládá a ztrácí se školou kontakt nebo se ocitá zcela mimo školu, byla co nejkratší.** *„Žáci často přecházejí z oborů H do oborů E. Důvodem nezvládnutí studia je i to, že žáci jsou ze speciálních škol nebo z nižších ročníků ZŠ. Někdy z maturitních oborů přestupují do učebních oborů kategorie H. Je to asi i z důvodu obav z maturitní zkoušky. Některé děti se zkusí i se čtyřkami přihlásit na maturitní obor, ale pak zjistí, že to nezvládají.“*

*„V září děti mění školu i po několika týdnech, kdy zjistí, že jim škola nevyhovuje. Žáci přijatí na více škol pak volají, že si to rozmysleli a chtějí jinam. **Pokud to ale zjistí brzo, je lepší, když přestoupí co nejdříve. Výhodné je, pokud žák přestupuje v rámci školy, že zůstává ve stejném prostředí.“***

I když přestupy jsou v zásadě vhodným způsobem řešení studijních problémů, upozorňují odborníci i na negativní stránku, kdy přestupy na jednodušší školu mohou být důsledkem neochoty věnovat studiu větší úsilí a hledání školy, která bude žáka a rodinu co nejméně „zatěžovat“. *„Někdy je to útek od povinností – hledání školy, která na ně nebude mít žádné nároky.“*

Podstatné je v této souvislosti i podrobné informování rodičů a dětí o možnostech vzdělávání, přechodech na jinou školu a v případě odchodu ze vzdělávání o možnostech návratu do školy, případně absolvování rekvalifikačního kurzu. „Je třeba informovat rodiče i žáky o možnostech dokončit studium na jiné škole. Někdy si myslí, že pokud byli ze školy vyloučeni, že už nikde pokračovat nemohou.“

▪ **PŘERUŠENÍ STUDIA**

Pokud žák ze studia skutečně odchází, a to z důvodů, které nejsou kázeňského charakteru a mohou pominout, dávají školy přednost přerušení studia a zachování možnosti návratu do vzdělávání a dokončení studia, případně žáky i po uplynutí doby přerušení studia kontaktují a vyzývají k nástupu do studia.

„Pokud žáci chtějí skončit, motivují se nejdříve, aby školu dokončili, pokud nechtějí, dává se přednost přerušení studia, kdy si mohou vyzkoušet chození do práce. Řada z nich se po roce objeví, že si chtějí školu dokončit.“

„Jedním z nástrojů řešení problému je namísto ukončení studia zvolit přerušení. Žáci tak zjistí, že situace bez vzdělání je na trhu práce obtížná, a mají možnost se vrátit a vzdělání dokončit. Někdy se žáci vrací a zahajují studium i znovu od začátku.“

Na druhou stranu dotázaní odborníci v rozhovorech upozornili i na určitá úskalí přerušení studia. Přerušení studia podle jejich názoru s sebou přináší významné riziko, že se žák již ke studiu nevrátí, případně se budou jeho problémy s absencemi a plněním školních povinností opakovat.

„S návraty do vzdělávání po přerušení školy nemáme dobrou zkušenost. Dáváme jim šanci, někdy se chytanou. Většina těchto žáků je ale i po návratu do vzdělávání problematická, často se znovu objevují absence. Zvyknou si na jiný životní styl, mají dojem, že už nic nemusí. Setkají se s jiným světem, jinou skupinou lidí a mají pak problém se zapojit, začít znovu dodržovat školní řád.“

▪ **INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN**

Další možností řešení některých obtíží žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání, zejména v případě těhotenství, péče o dítě nebo zdravotních a psychických poruch, je individuální studijní plán, který těmto žákům může pomoci obtížné období překlenout.

▪ **POMOC PŘI ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SOCIÁLNÍCH SITUACÍ ŽÁKŮ VE SPOLUPRÁCI S PŘÍSLUŠNÝMI ORGÁNY**

Důvodem předčasného ukončení studia, zejména u žáků ze sociálně-znevýhodněného prostředí, mohou být i vážné životní situace a existenční problémy, úmrtí v rodině, nemoci a další, kdy podpora žáků v setrvání ve škole a vzdělávání zahrnuje nejen pedagogickou nebo psychologickou pomoc, ale i **řešení vážné finanční situace, bydlení nebo pomoc právního charakteru.**

„Někdy jsou sociální podmínky rodin velmi těžké, rodiče pijí, nedávají dítěti peníze, dítě není schopno si samo vůbec nic vyřídit. V takových případech máme snahu jim něco zaplatit a ve spolupráci s orgány sociálněprávní ochrany dětí pomáháme řešit i sociální situace, pokud sama rodina není schopna je vyřešit, např. nabízíme pomoc s ubytováním v internátu. Jedná se o pár jednotlivců, ale je jich několik v každém ročníku.“

„Pokud zjistíme, že jsou žáci sociálně slabší, mají problémy s financemi na dopravu nebo na pomůcky, pak nabízíme pomoc prostřednictvím SRPŠ. Výraznou finanční pomocí je pro žáky například i smlouva s Metrostavem (až 50 tis. na žáka), která působí i motivačně – pokud by žák nedokončil studium, peníze by musel vrátit.“

V této oblasti ale na základě vyjádření poradenských pracovníků chybí dostatek informací, zejména pociťují potřebu konzultací v oblasti právních a sociálních předpisů a kontaktů, kam by mohli rodiče a žáky, kteří se potýkají s existenčně náročnými situacemi, odeslat.

Na závěr této části věnované analýze rozhovorů s pedagogickými i poradenskými pracovníky a dalšími experty můžeme shrnout, že řešení problému předčasných odchodů podle názoru expertů vyžaduje zejména včasné zjištění problému a komplexní přístup založený na spolupráci všech zúčastněných a individuálním přístupu k žákům.

V další části uvádíme některé zkušenosti škol a institucí, které mohou sloužit jako příklady dobrých praxí.

5. PŘÍKLADY DOBRÝCH PRAXÍ A ZKUŠENOSTI ŠKOL

DOUČOVÁNÍ DĚTÍ V RODINÁCH - ČLOVĚK V TÍSNI, O. P. S.

Autor: Bc. Daniel Jirát

Klíčová slova: doučování, základní škola, střední škola, dobrovolnictví, sociální znevýhodnění, neziskové organizace

Stručná anotace: Příspěvek se věnuje programu mimoškolního doučování, který pro žáky středních a základních škol ze sociálně znevýhodněného prostředí zřizuje, v rámci širších programů sociální integrace, organizace Člověk v tísni o. p. s. Tento program je dobrou ukázkou účinné spolupráce neziskového a státního sektoru v oblasti podpory znevýhodněných a prevence předčasných odchodů žáků ze vzdělávání především v oblasti vyloučených lokalit.

▪ KONTEXT

Děti vyrůstající v sociálně znevýhodněném prostředí se v porovnání se svými vrstevníky musí vyrovnávat s řadou handicapů. Doma často nemají potřebné zázemí pro přípravu do školy ani dostatečnou podporu ze strany rodiny. Jejich rodiče mnohdy vzdělání nevnímají jako důležité a nekladou důraz ani na známky, ani na pravidelnou školní docházku. Společnost Člověk v tísni jim proto od roku 2006 nabízí možnost zapojit se do **programu Podpora vzdělávání v rodinách**, jehož součástí je i bezplatné doučování. Cílem programu je nejen zlepšení školního prospěchu doučovaných dětí a předcházení předčasnému ukončení školní docházky, ale také celková „pedagogizace“ rodinného prostředí – tedy snaha zapojit do mimoškolní přípravy i rodiče dětí a ukázat jim, jak mohou s doučováním sami pomoci. Do programu se v současné době mohou zapojit rodiny v Bílině, Chomutově, Kladně, Ústí nad Labem, Libčicích nad Vltavou, Liberci, Praze, Sokolově, Karlových Varech, Prostějově a okolních vesnicích. Snahou společnosti je službu dále rozšiřovat, aby byla dostupná také v dalších místech, kde Programy sociální integrace působí. Více informací je možno nalézt na <http://www.integracniprogramy.cz/>.

▪ CÍLE

Cílem programu Podpora vzdělávání v rodinách je překonat bariéry dětí ve vzdělávání – jako je například nevyhovující zázemí k mimoškolní přípravě, absence podnětů k osobnímu rozvoji, nízké vzdělání rodičů a někdy i jejich nedostatečná schopnost pomoci dětem s přípravou do školy. Snahou je motivovat rodiče, aby děti posílali do školy a dbali na jejich vzdělávání.

Dalším cílem programu je překonat bariéry na straně vzdělávacího systému a škol – nedostatek informací o potřebách dětí, nedostatečnou předškolní přípravu dětí, nevhodné

vzdělávací programy kladoucí na děti nároky, které nemohou splnit a které nerozvíjejí jejich talent a osobní předpoklady atd.

▪ REALIZACE

Program zajišťují v jednotlivých městech **koordinátoři**, kteří mají na starosti **dobrovolníky docházející do rodin** a kteří jsou zároveň v kontaktu s rodinami doučovaných dětí a jejich učiteli. Koordinátoři organizují služby dobrovolníků (zejména z řad studentů vysokých škol či středních škol), kteří docházejí jednou týdně (minimálně na dvě hodiny) doučovat děti přímo k nim domů. Koordinátoři mají na starost vzdělávání dobrovolníků a jejich odbornou supervizi a zároveň fungují jako spojující článek mezi nimi, rodinami a školami.

▪ ZAPOJENÍ RODINY DO PROGRAMU

Program „Doučování v rodinách“ stojí na spolupráci koordinátorů Člověka v tísní, dobrovolníků (případně brigádníků), rodiny a školy.

V první fázi je potřeba o možnosti doučování informovat rodiny, pro které je daná služba určena. Jedná se o socio-kulturně znevýhodněné rodiny, kde rodiče mají často nízké vzdělání a probírané látce, zvláště na druhém stupni či na střední škole, nemohou sami rozumět a běžné placené doučování si nemohou dovolit.

Jakým způsobem jsou žáci vyhledáváni? Nejčastěji jsou žáci, kteří by potřebovali doučování, vytipovávaní samotnou školou. Ta pak předá kontakt na Člověka v tísní přímo rodině. Dalším zdrojem informací jsou terénní pracovníci, kteří do rodin nebo do sociálně vyloučených lokalit dochází. Ti rovněž mohou předat rodinám kontakt a sdělit jim základní informace o programu doučování. Přímě Člověku v tísní předávají tipy na rodiny, které by o program mohly mít zájem, i pracovníci Orgánu sociálněprávní ochrany dětí (OSPOD). V současné době už také není výjimkou, že se o programu rodiny dozví na základě doporučení známých.

Ať se však informace k rodinám dostane jakkoliv, důležitý je zájem samotných rodin. Bez projeveného zájmu není rodina do programu doučování zařazena, většinou se tak čeká na první krok z její strany. O zařazení do programu po seznámení se s danou rodinou rozhoduje koordinátor Člověka v tísní.

▪ NÁBOR A VÝBĚR DOBROVOLNÍKŮ A BRIGÁDNÍKŮ

Po zařazení rodiny do programu se k ní přidělí dobrovolník, který provádí samotné individuální doučování. Hledání dobrovolníků probíhá hlavně prostřednictvím inzerátů na webových stránkách Člověka v tísní a na pracovních portálech.

Ačkoliv většina doučování probíhá pomocí dobrovolníků, Člověk v tísní zaměstnává i určitý počet placených brigádníků. Rodiny, které si to mohou dovolit, jsou požádány o placení příspěvku 50 Kč za hodinu doučování. Cílem je, aby si rodiny uvědomily, že vzdělání je hodnota, do které se vyplatí vložit i nějaké peníze. Zároveň to zvyšuje pocit odpovědnosti a zainteresovanost rodiny.

V současné době se placené doučování uplatňuje nejvíce v Praze, kde je ale zároveň nejvíce lidí ochotných dělat dobrovolníky. Finance vybrané v Praze tak putují na platy brigádníků a na podporu programu doučování v lokalitách, kde je o dobrovolníky větší nouze a je tak potřeba nabírat placené brigádníky, jako je např. Ústí nad Labem.

Před samotným kontaktem s rodinou absolvují přihlášení dobrovolníci a brigádníci úvodní školení. Po něm jsou vybraní dobrovolníci a brigádníci pod dohledem koordinátora seznámeni s rodinou. Dále následuje tzv. „náslech“. To je cvičné doučování, které probíhá pod dohledem koordinátora z organizace Člověk v tísní. Následně už může dobrovolník vést doučování samostatně. V průběhu roku ale probíhají další školení, vzdělávání na různá témata, která s doučováním souvisí, jako jsou např. specifické poruchy učení a chování.

Jednou za čas probíhá doučování pod dohledem koordinátora. Dobrovolníci se pravidelně účastní supervizních setkání.

Spolehlivým a osvědčeným dobrovolníkům a brigádníkům je nabízena rozsáhlejší stáž v Člověku v tísní, mohou se zapojit do psaní projektů a žádostí o granty a získat tak cenné zkušenosti. Dobrovolníci i brigádníci se dokonce mohou propracovat, přes postupné svěřování odpovědnějších úkolů, i na pozici dobrovolného koordinátora v jedné nebo ve dvou rodinách.

▪ **ZPŮSOB A FORMA DOUČOVÁNÍ:**

Doučování samotné trvá obvykle 2 hodiny a probíhá pravidelně minimálně jednou týdně, přičemž cílem je dlouhodobé doučování. Dobrovolník či brigádník dochází většinou přímo do domácnosti. Pro úspěšný průběh doučování je zejména nutné zajistit klid, pracovní prostor a potřebné pomůcky (pravítko, sešity, učebnice apod.). Pokud se v domácnosti nedají zaručit vyhovující podmínky, doučování může probíhat také na neutrální půdě, např. v knihovně. Klíčové je rovněž zajistit, aby se doučovaná látka shodovala s látkou probíranou ve škole. Ukázalo se také, že čím dříve se s doučováním začne, tím lepší a trvalejší výsledky se dostaví.

Mimo běžných školních potřeb, které musí zajistit rodina sama, nabízí Člověk v tísní využití vlastních specializovaných pomůcek. Jako příklad je možno uvést bzučák a měkkou a tvrdou kostku.

Žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí mají často problém s jazykem, který je ve škole používán, např. v diktátech. Tam se často vyskytují dětem naprosto cizí slova a ani rodiče je nedovedou srozumitelně vysvětlit. To souvisí s nízkým vzděláním v rodině a s tím spojenou nižší slovní zásobou i u dospělých, případně také s romským etnolektem českého jazyka (specifické chyby spojené se strukturou romštiny) nebo s nedostatečnou znalostí češtiny u rodin pocházejících z ciziny. Tito žáci mají mnohdy problém rozlišit, a tedy i správně napsat, dlouhé a krátké samohlásky a měkké a tvrdé souhlásky. Jako pomůcka pro procvičení měkkosti se tak používá měkká a tvrdá kostka. Při vyslovení měkké souhlásky je dítě vyzváno ke zmáčknutí měkké kostky a při vyslovení tvrdé ke zmáčknutí tvrdé. Podobně je to se bzučákem, kdy se při vyslovení dlouhého písmene bzučák ozve dlouhým tónem a při vyslovení krátkého jen pípnutím. To dětem pomáhá zafixovat si spisovnou výslovnost, která je ve škole vyžadována.

▪ **VOLNOČASOVÉ AKTIVITY:**

Mezi další výhody, které nabízí zázemí organizace Člověk v tísní, patří možnost účasti na různých akcích, které jsou pořádány jak pro dobrovolníky a brigádníky, tak pro děti a dokonce i pro matky doučovaných dětí.

Pro děti zapojené do programu doučování Člověk v tísní pořádá volnočasové aktivity. Jedná se například o klub pro děti na 1. stupni. Ten se koná jednou za týden a trvá 2 hodiny. Děti se v něm věnují různým vzdělávacím aktivitám, hrám nebo práci s internetem. Dále se konají výlety nebo letní tábory. Na výletech i táborech se rovněž pořádají soutěže a hry, jejichž cílem je vždy podprahové vzdělávání dětí.

Pro matky se např. v Praze koná pravidelně tzv. „Klub matek“. Cílem tohoto klubu je matky aktivizovat a přimět je k většímu zájmu o vzdělávání svých dětí. V rámci klubu se pořádají besedy, na nichž měly matky zatím možnost se setkat např. se státní zástupkyní, která jim radila s právními problémy, se speciální pedagožkou nebo se zástupci občanských sdružení.

▪ **VÝSLEDKY:**

Díky spolupráci mezi zavedeným občanským sdružením se silným zázemím, dobrovolníky a brigádníky, školami a rodinami se celkově daří zlepšovat obecný přístup ke

vzdělávání u dětí a rodin zapojených do programu individuálního doučování. To se projevuje například lepší průběžnou přípravou dítěte do školy, vnímáním vzdělání jako něčeho důležitého a nutného, uvědoměním si důležitosti setrvání v hlavním vzdělávacím proudu, zvýšením motivace, ochranou před stavem rezignace a zlepšeným vztahem mezi školou a rodiči.

Jako důležitý faktor úspěchu programu doučování se ukazuje úzký vztah mezi Člověkem v tísní, rodinami a dobrovolníky. Rodiny si totiž při pravidelném a dlouhodobém doučování, navíc prováděném doma, na dobrovolníky nebo brigádníky zvyknou a začnou jim důvěřovat. Když navíc vidí, že se vztah ke škole u dítěte zlepšil, začnou se sami často více zajímat o jeho vzdělání. Různé volnočasové aktivity pak pomáhají vztah důvěry ještě posílit a kromě toho upevňují roli vzdělávání jako něčeho, co není nepřátelské, vnucené, ale hodnotné, a co navíc může být i zábavné.

Člověk v tísní zajišťuje dobrovolníkům a brigádníkům zázemí a odbornou podporu. Služby jako supervizní setkání s psychologem nebo možnost využití specializovaných pomůcek, konzultace se zkušenými koordinátory a pravidelná školení zaručí, že dobrovolníci příliš často od doučování neodcházejí. Příznivé výsledky přináší spolupráce se školami, která umožňuje kontrolovat výsledky doučování a zároveň zajistit, že je pomoc nabízena dětem, které ji nejvíce potřebují. Dobrá kooperace mezi školou a Člověkem v tísní umožňuje komplexní působení na rodinu a žáka jak přímo ve škole, tak i v rámci doučování a při volnočasových aktivitách. Podstatnou součástí úspěchu je i zpětná vazba. Za tímto účelem jsou učitelé požádáni o vyplnění evaluačního dotazníku, ve kterém doučované dítě hodnotí v oblasti docházky, aktivity v hodině a prospěchu. Výsledky se následně mohou probírat jak s dobrovolníkem, tak s rodinou. Člověk v tísní tak může pomoci školním pracovníkům udržet děti v hlavním vzdělávacím proudu a pomáhat i tam, kam školy nedosáhnou. Přímo na školách jsou potom, v případě zájmu, organizací Člověk v tísní organizovány doučovací kroužky.

Samozřejmě ne vždy se dostaví kýžený pozitivní efekt doučování. Problémy mohou být na straně rodiny, která není schopná např. zajistit vhodné podmínky pro doučování a dítě k němu motivovat, na straně školy, která může nad žákem tzv. „zlomit hůl“ anebo se stavět nepřátelsky k neziskovým organizacím, které chtějí škole „fušovat do řemesla“, ale i na straně dobrovolníka, který si není schopen s dítětem poradit (v takovém případě ovšem většinou zasáhne koordinátor). Pokud se ale podaří vytvořit atmosféru vzájemné důvěry mezi školou, koordinátorem, rodinou a dobrovolníkem či brigádníkem, výsledky se zpravidla dostaví.

ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVÍŠTĚ NA STŘEDNÍ ŠKOLE – ÚLOHA SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA – ETOPEDA

Autor: Mgr. Hana Martinková

Název a adresa školy: Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola, Rychnov nad Kněžnou, U Stadionu 1166

Klíčová slova: Speciální pedagog – etoped, konzultace, mezioborová spolupráce, střední škola

Stručná anotace: Příklad dobré praxe se věnuje práci Školního poradenského pracoviště (dále ŠPP) na Vyšší odborné škole a Střední průmyslové škole (dále jen VOŠ a SPS). ŠPP tvoří specialisté školy – výchovné poradkyně, školní speciální pedagog – etoped, školní metodik prevence a nově tým doplní od školního roku 2012/2013 školní psycholog. Hlavním cílem ŠPP je zabránění předčasným odchodům žáků ze vzdělávacího systému před získáním kvalifikace, zmírnění projevů rizikového chování, zlepšení klimatu školy.

▪ KONTEXT

Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola se řadí mezi největší školy v regionu. Ve školním roce 2011/2012 školu navštěvovalo 752 žáků v 34 třídách denního studia a 2 třídách dálkového studia. Na škole se vyučují technické (především automobilové obory – Autolakýrník, Karosář, Mechanik opravář motorových vozidel, Autoelektrikář, Autotronik, Strojírenství, Truhlář, Kominík, Podnikání, Provozní technika) a službové obory (Obchodník, Gastronomie, Prodavač, Kuchař) ukončené maturitní zkouškou, výučním listem či absolutoriem. Vzhledem k rozsahu vyučovaných oborů učitelé na škole mají i různé druhy a stupně vzdělání – přes klasicky pedagogické po úzce zaměřené – specializované.

Škola je rozmanitá nejen svými obory, ale i typy žáků, kteří školu navštěvují. Vnímán je rozdíl v chování žáků v učebních a maturitních oborech. Mnoho žáků pochází z rodin s nízkým sociálním statusem. Jejich chování se často řadí mezi rizikové. Mívají zkušenosti s návykovými látkami. Při zvládání konfliktních situací často reagují neadekvátně. Jejich dosavadní zkušenost se školou je spíše negativní. Složení našich tříd je převážně chlapecké, což mnohdy vede ke specifickým problémům.

Před vznikem ŠPP na škole působily tři výchovné poradkyně, které se věnovaly přiděleným třídám ve spolupráci s třídními učiteli a které zároveň spolupracovaly se školním metodikem prevence. Během své práce zjišťovaly, že nemají dostatek času na komplexnější řešení vzniklých problémů. Školu začali navštěvovat žáci s různými typy znevýhodnění a postižení. Zároveň si uvědomovaly neefektivitu udělování výchovných opatření (napomenutí, důtky, podmíněné vyloučení ze školy). Při hledání nových možností práce se žáky došly k závěru, že je ve škole potřeba specialista věnující se plným úvazkem vytípaným žákům.

▪ CÍLE

Hlavním cílem ŠPP je ucelená péče o žáky z pohledu bio-psycho-sociálního rozvoje osobnosti. ŠPP poskytuje poradenské, informační a konzultační služby žákům, rodičům a pedagogům s cílem úspěšného dokončení studia většiny žáků školy. V tuto chvíli má ŠPP následující náplň činností:

- prevenci školní neúspěšnosti;
- primární prevenci rizikového chování;
- kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění;
- odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí;
- péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků;
- průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování;
- metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy;
- psychologickou podporu pro pedagogy při zvládání obtížných situací;
- poradenskou činnost pro zákonné zástupce.

I když každý ze členů ŠPP má legislativou stanoveny oblasti své činnosti, dochází k přesahům v poskytování jednotlivých služeb. Důležitá je spolupráce jednotlivých členů a včasné předávání informací.

▪ REALIZACE

ŠPP vzniklo na škole v roce 2010. Financování členů ŠPP je realizováno z rozpočtu školy a z projektů, např. RAMPS VIP III, EU peníze školám. Jako první ze specialistů začal na škole působit speciální pedagog – etoped. Na začátku vzniku ŠPP se musely vyřešit úkoly:

- stanovení kompetence jednotlivých členů,

- ŠPP uvést do platných plánů školy,
- propojit činnost speciálního pedagoga a školního psychologa s činností již zaběhnutých pravidel školy.

Nejdříve byla činnost speciálního pedagoga ukotvena do školního řádu. V prvních měsících se vyjasňovala pravidla mezi jednotlivými členy ŠPP – realizace výchovných komisí se žáky, udělování a navrhování výchovných opatření, řešení šikany, krizová intervence, komunikace se spolupracujícími organizacemi.

Speciální pedagog je jediná osoba ve škole, která má přehled o většině žáků školy. Vzhledem ke svým časovým možnostem přenáší informace z jednotlivých pracovišť, což napomáhá ke zlepšení práce se žáky a k její větší důslednosti. Speciální pedagog začal více rozvíjet péči o žáky s poruchami učení. Vede dokumentaci těchto žáků a konzultuje s nimi vzniklé obtíže při vzdělávání. Při udělení výchovného opatření – důtka ředitele školy nebo podmíněné vyloučení ze studia – speciální pedagog vyhledá daného žáka. S ním realizuje několik setkání s cílem motivovat žáka ke změně chování.

Mezi neodmyslitelnou část práce speciálního pedagoga a ŠPP se řadí práce s pedagogickým sborem. Ačkoli si speciální pedagog získával důvěru pomalu, po dvou letech působení na škole již mnozí pedagogové vyhledávají jeho pomoc při potížích s jednotlivými žáky či třídami. Při výskytu rizikového chování ve třídě vstupuje speciální pedagog do třídy, kde interaktivní a prožitkovou formou pracuje s třídním kolektivem.

Domnívám se, že speciální pedagog, který se pohybuje po škole, pomáhá jak během vyučování, tak i o přestávkách zlepšovat klima školy. Komunikuje, diskutuje se žáky, předává jim aktuální informace z dění ve škole. Ostatní pedagogové toto často vnímají, jako že nic nedělá a jen se s někým „vybavuje“. Být se žáky v kontaktu, nesoudit je a přijímat je i přes jejich zvláštnosti, je nedílnou součástí práce speciálního pedagoga.

Za dobu působení speciálního pedagoga se zlepšila komunikace s orgány státní správy a samosprávy (Policie ČR, Probační a mediační služba, Městská policie Rychnov nad Kněžnou atd.). Speciální pedagog při vzniku problémů kontaktuje orgány sociálněprávní ochrany dětí, se kterými situaci konzultuje. Mnoho žáků se ocitá bez finančních prostředků, které potřebují ke splnění vzdělávacího programu. Včasný záchyt těchto žáků snižuje riziko jejich odchodu před ukončením vzdělání.

Pravidelné setkávání ŠPP slouží k předávání informací z jednotlivých pracovišť, řešení neobvyklých situací a sjednocování pravidel. Také se na setkání řeší situace jednotlivých žáků a hledá se přímo pro ně ta nejlepší podpora.

▪ VÝSLEDKY

Po nástupu speciálního pedagoga se snížila anonymita žáků při pohybu ve škole. Jako jediný zná převážnou většinu žáků školy. Zároveň se zlepšila komunikace mezi jednotlivými pracovišti. Speciální pedagog má větší možnosti řešit vzniklá nedorozumění mezi pedagogy. Ve spolupráci s vedením školy a dalšími členy ŠPP realizuje mediační setkání pedagogů. Pracovní náplň speciálního pedagoga se dělí mezi pedagogy, žáky školy a jejich rodiče. Zákonní zástupci vyhledávají speciálního pedagoga v situacích, kdy se nemohou dorozumět s třídním učitelem.

Nesporná výhoda speciálního pedagoga se objevuje ve chvílích, kdy žák mění obor vzdělávání v rámci školy. Je to jediný pedagogický zaměstnanec, který žáka sleduje a pracuje s ním bez ohledu na obor. Toto vyhovuje i zákonným zástupcům. Speciální pedagog tak pro ně představuje styčnou osobu ve škole. Jelikož je informován o jednotlivých oborech, předává žákovi a zákonným zástupcům nezkrácené informace o vybraném oboru – možné výhody i rizika volby.

▪ PŘÍKLAD PRÁCE SE ŽÁKEM

Tento žák se do mé péče dostal v první polovině prvního ročníku učebního oboru. Třída byla tvořena pouze chlapci. Důvodem konzultací bylo porušování školního řádu – nerespektování autority učitele („drzé“ chování), nevhodné chování při vyučování (vykřikování), poničení automobilu v dílnách při praktickém vyučování. Žák nezvládal chování při tlaku ze strany vyučujících. Reagoval velmi prudce. Odcházel ze třídy, křičel a vulgárně nadával.

Při práci se žákem jsem zjistila, že je svěřen do pěstounské péče lidem ze širší rodiny. Pěstouni byli ve věku prarodičů. Kontaktovala jsem příslušný OSPOD, který mi rodinnou situaci dále objasňoval. Následně se uskutečnilo setkání ve škole se všemi zainteresovanými – sociální pracovnice, pěstouni, žák, třídní učitelka, výchovná poradkyně, speciální pedagog. Byla dohodnuta pravidla s cílem dokončení prvního ročníku. Při problémech ve vyučování žák chodil za speciálním pedagogem. Společně řešili vzniklé konflikty. Speciální pedagog informoval sociální pracovníci, která pracovala s celou rodinou. Třídní učitelka pravidelně informovala pěstouny o situaci ve škole.

Daný žák se úspěšně dostal do druhého ročníku. V první polovině září druhého ročníku se začalo opakovat nevhodné chování – strhávání pozornosti během vyučování, konflikty s učiteli. Speciální pedagog svolal schůzku, které se zúčastnila pěstounka, sociální pracovnice, třídní učitelka, výchovná poradkyně, speciální pedagog. Žák byl velmi naštvaný, že se jeho chování řeší takto rychle. Nechápal, proč se všichni sešli. Znovu byla stanovena pravidla i s případnými sankcemi při porušení. Speciální pedagog ho stále „sledoval“. Žák k němu docházel na konzultace a sám speciálního pedagoga během druhého ročníku několikrát vyhledal se žádostí o pomoc. Zdravotní stav pěstounky se zhoršoval a on se bál, že po její smrti bude umístěn do dětského domova. Ve spolupráci se sociální pracovníci byla chlapci poskytnuta podpora na zvládnutí těžké situace. Po smrti pěstounky mohl zůstat i nadále v původní rodině.

Během těchto dvou let intenzivní práce došlo k velkému posunu v chování žáka. Naučil se vyjadřovat a bránit svůj názor adekvátním způsobem. Naučil se říci si o pomoc. Ujasnil si, co je pro něho v životě důležité. Dokončil úspěšně druhý ročník.

▪ NUTNÉ POMŮCKY A PROSTŘEDKY

Speciální pomůcky ani prostředky nejsou potřeba, podstatný je ale přístup vedení školy.

PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ NA ISS HPOS PŘÍBRAM

Autor: Mgr. Marie Velflová

Název a adresa školy: Integrovaná střední škola hotelového provozu, obchodu a služeb Příbram, Gen. R. Tesaříka 114, 261 01 Příbram 1

Klíčová slova: Školní vzdělávací program (ŠVP), konkurenceschopnost, specifické vzdělávací potřeby (SVP), specifické poruchy učení (SPU), individuální vzdělávací plán (IVP), prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, školní psycholog, adaptační kurz.

Stručná anotace: Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání na ISS Příbram je založena na dlouhodobém a systematickém působení a uplatnění takových metod práce se žáky, aby si žáci v souladu s kompetencemi zahrnutými v ŠVP uvědomovali úlohu kvalifikace v uplatnění na trhu práce a dosažení konkurenceschopnosti při hledání zaměstnání a budování další kariéry.

▪ KONTEXT

Integrovaná střední škola hotelového provozu, obchodu a služeb Příbram (ISŠ HPOS Příbram) připravuje žáky v oborech zakončených maturitní zkouškou a v oborech zakončených výučním listem. Žáci jsou vzděláváni v oblasti obchodu a restaurátérství, cestovního ruchu, hotelnictví a turismu. Prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání se škola systematicky věnuje od školního roku 2001/2002, kdy byl vytvořen tým poradenských pracovníků složený z 2 výchovných poradců a školního metodika prevence. Tým byl od školního roku 2003/2004 doplněn odborníkem – psychologem střediska výchovné péče. Psycholog se postupně stal důležitým článkem prevence. Když škola získala grant na jeho činnost, získal statut školního psychologa. S týmem poradenských pracovníků úzce spolupracují třídní učitelé. Celý pedagogický sbor je soustavně vzdáván formou přednášek, seminářů a dílen se zaměřením na zvyšování kompetencí řešit výchovné a vzdělávací problémy, pracovat s třídním kolektivem, řešit konfliktní situace mezi žákem a učitelem, pracovat s kritikou a pochvalou, vytvářet vlastní autoritu, rozvíjet dovednosti v oblasti komunikace, tvorby pozitivních vztahů v třídním kolektivu apod.

▪ CÍLE

Cílem prevence předčasných odchodů ze vzdělávání na ISŠ HPOS Příbram je vytvořit takové podmínky pro vzdělávání, aby si žáci v souladu s klíčovými kompetencemi uvědomili nutnost se nadále vzdělávat, pečovat o svůj fyzický i duševní rozvoj, získávat pozitivní vztah k budoucímu povolání a práci vůbec. Škola si také klade za cíl umožnit žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a žákům znevýhodněným pokračovat ve vzdělávání alternativními formami, například na základě vypracovaného IVP.

▪ REALIZACE

Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání je zaměřena prvotně na rizikové skupiny žáků a dále i na žáky bez výchovných a vzdělávacích problémů. Všem rizikovým žákům je ve vzdělávání věnována zvláštní péče, jejich školní úspěšnost je pravidelně sledována, je jim nabízena ze strany vyučujících všestranná pomoc při zvládnutí učiva a naplňování cílů ŠVP.

PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ PROBÍHÁ V NĚKOLIKA FÁZÍCH:

I. FÁZE

Začíná ještě před nástupem žáka do školy při náborových akcích na základních školách a dnech otevřených dveří. Pedagogičtí pracovníci školy, kteří předávají informace o škole a oborech, které se na škole vyučují, seznamují žáky a rodiče žáků také se zvláštnostmi studia jednotlivých oborů, upozorňují na nejčastější problémy, se kterými se žáci 1. ročníků setkávají, a svými informacemi a radami pomáhají žákům se správně rozhodnout při výběru budoucí profese. Důležité informace o škole, požadavcích školy na žáky, organizaci teoretické výuky a požadavcích praxe získávají rodiče a žáci v rámci informační schůzky rodičů žáků budoucích 1. ročníků.

II. FÁZE

Vždy na začátku školního roku provádějí poradenští pracovníci školy vyhledávání žáků 1. ročníků s cílem zachytit žáky ohrožené předčasnými odchody ze vzdělávání. Vyhledávání je prováděno jednak studiem pedagogické dokumentace žáků (příhláška ke studiu, vysvědčení z devátého nebo osmého ročníku ZŠ, slovní hodnocení žáka ze základní školy), jednak na základě informací z dotazníku vyplněného zákonnými zástupci žáků.

V úvodu 1. ročníku žáci absolvují adaptační kurz, který funguje jako jeden z prvků prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. V rámci adaptačního kurzu žáci absolvují celou řadu přednášek, seminářů a dílen tematicky zaměřených na přípravu žáka na

vyučování na střední škole, tvorbu pozitivního klimatu v nově vznikajícím kolektivu, získávání klíčových kompetencí soustavně se vzdělávat, efektivně se učit a pracovat, naučit se pracovat samostatně i v týmu, přijímat a odpovědně plnit svěřené úkoly.

Poradenští pracovníci školy vedou se žáky rozhovory o představách o studiu, oboru, který si žáci zvolili, jejich vztahu k oboru a snaží se žákům pomoci přijmout obor se všemi klady i zápory. Důležitá je i motivace ke studiu zvoleného oboru, která se uskutečňuje například formou exkurze v provozovnách, kde budou žáci vykonávat odbornou praxi (Hotel PUPP Karlovy Vary, hotel Pyramida Praha a další).

Mimo těchto aktivit dochází ke standardním činnostem výchovného poradce se žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Pro žáky se specifickými poruchami učení je zajištěn individuální přístup a zohlednění chyb při hodnocení v předmětech, kde se specifická porucha učení projevuje. Pro žáky doporučené k integraci a žáky zvláště nadané je vypracován ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou Individuální vzdělávací plán. Žákům se zdravotním postižením jsou v případě potřeby zajištěny kompenzační pomůcky a individuální přístup.

III. FÁZE

Nastává v období po 1. hodnotící poradě, kdy dochází k „záchytu“ problémových žáků a práci na nápravě vzniklých problémů. Jedná se především o žáky s výchovnými problémy a o žáky, kteří se z jakéhokoli důvodu potýkají se školní neúspěšností. Velice důležitá je úzká spolupráce mezi pedagogickými pracovníky při předávání informací o žácích a společné hledání řešení. Třídní učitel dle potřeby svolá výchovnou komisi ve složení výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence, zástupce vedení školy, učitel odborného výcviku, případně pracovník OSPOD. Ze strany žáka se jednání výchovné komise účastní žák a jeho zákonný zástupce. Společně pak navrhnou opatření k nápravě a zavazují se řídit a dodržovat závěry z jednání. V případě závažného porušení školního řádu, hrozí-li vyloučení ze studia, se hledají alternativní řešení, aby k vyloučení nemuselo dojít. Je-li důvodem jednání školní neúspěšnost, je možné přistoupit k doporučení pokračovat ve studiu se změnou oboru, vypracování dodatečného individuálního vzdělávacího plánu apod. Všechna opatření lze uplatnit a dovést k úspěchu v případě spolupráce rodiny.

IV. FÁZE

Velice důležitou fází je kontrola výsledků, hodnocení jednotlivých aktivit a plnění cílů prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, které probíhají vždy na konci klasifikačního období a stávají se základem výchovného působení na žáka v dalším období.

AKTIVITY PRO ŽÁKY BEZ VÝCHOVNÝCH A VZDĚLÁVACÍCH PROBLÉMŮ

Škola dále realizuje aktivity pro žáky bez výchovných a vzdělávacích problémů:

- odborné soutěže
- volnočasové aktivity
- exkurze
- zahraniční stáže
- charitativní a dobrovolnické aktivity
- spoluúčast na vedení školy – žákovský parlament
- podíl na vytváření pozitivního klimatu školy
- aktivní účast na třídnických hodinách
- přednášky a projekty
- péče školního psychologa

Nabídka těchto aktivit směřuje k aktivizaci a motivaci žáků ke vzdělávání a práci na osobnostním růstu a získávání odborných kompetencí.

▪ JEDNOTLIVÉ SUBJEKTY PREVENCE A JEJICH ČINNOSTI

VÝCHOVNÝ PORADCE – vyhledává žáky ohrožené školní neúspěšností, pracuje se žáky se specifickými vzdělávacími potřebami, spolupracuje s vedením školy, třídními učiteli, školním psychologem a školním metodikem prevence. Dohlíží na plnění závěrů a opatření výchovných komisí. Organizuje projekty pro žáky a semináře pro učitele.

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE – vypracovává minimální preventivní program, spolupracuje s výchovným poradcem a třídními učiteli, účastní se jednání výchovných komisí, organizačně zabezpečuje adaptační kurz pro žáky 1. ročníků.

ŠKOLNÍ PSYCHOLOG – zajišťuje odbornou pomoc pro žáky, rodiče žáků a členy pedagogického sboru.

VEDENÍ ŠKOLY – podpora poradenských pracovníků školy, spolupráce s třídními učiteli, rozhodovací pravomoc, zajištění předpokladů pro tvorbu pozitivního klimatu školy.

ČLENOVÉ PEDAGOGICKÉHO SBORU – zvyšování kompetencí, sebevzdělávání, podíl na volnočasových aktivitách žáků, organizace soutěží.

▪ VÝSLEDKY

Ukazatelem úspěšnosti prevence je mimo jiné i počet žáků, kteří v uplynulém školním roce z nejrůznějších důvodů opustili vzdělávání nebo na ně rezignovali. Při hodnocení úspěšnosti prevence předčasných odchodů ze vzdělávání vycházíme ze statistik Výroční zprávy školy. V minulém školním roce nebyl na ISS HPOS Příbram žádný žák vyloučen ze studia, pokud žáci opustili školu, pokračovali v dalším vzdělávání na jiných školách regionu, v jednom případě žák přerušil vzdělávání a je velká pravděpodobnost, že po uplynutí příslušné doby se do vzdělávání vrátí.

▪ POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Výroční zprávy školy ISS HPOS Příbram z let 2008–2011

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

JAK BRÁNÍME PŘEDČASNÝM ODCHODŮM ZE VZDĚLÁVÁNÍ NA SSOU INDUSTRIA II S. R. O.

Autor: Mgr. Světlana Voborníková

Název a adresa školy: Soukromé střední odborné učiliště Industria II s. r. o., Bělehradská 1523/58, 400 11, Ústí nad Labem

Klíčová slova: Výchovné komise, žáci ohrožení neúspěšným ukončením ročníku a studia, pedagogičtí pracovníci, systematické působení, výchovné poradenství

Stručná anotace: Na SSOU Industria II s. r. o. v Ústí nad Labem již od roku 1997 uskutečňujeme jednání výchovných komisí jako účinný preventivní prostředek proti předčasným odchodům žáků ze vzdělávání.

▪ KONTEXT:

SSOU Industria II s. r. o. je soukromou školou, v níž je poskytované vzdělání zpoplatněno. Právě proto si pedagogičtí pracovníci naší školy již od jejího vzniku v roce 1992 kladou za cíl věnovat se žákům individuálně vzhledem k jejich specifickým studijním předpokladům, osobnostním charakteristikám, rodinnému zázemí atd. Jsme malou školou rodinného typu, v posledních letech na naší škole studuje přibližně 200 žáků. Stalo se

samozřejmostí, že na konci každého školního roku vedení školy i výchovná poradkyně znají každého žáka jeho jménem, mají přehled o jeho prospěchu, docházce, ale i zájmech, rodinném zázemí, jeho angažovanosti na školních akcích atd.

Do výchovných komisí jsou navrhováni žáci se špatnými studijními výsledky, žáci s konfliktním chováním a žáci s vysokou absencí, u nichž hrozí neukončení daného ročníku studia, případně nežádoucí předčasný odchod ze vzdělávání. Jedná se o žáky ze všech oborů denního vzdělávání na naší škole – obor vzdělání s výučním listem Kadeřník i obory vzdělání s maturitní zkouškou (Kosmetické služby, Předškolní a mimoškolní pedagogika, Vlasová kosmetika, Podnikání). Konání výchovných komisí předpokládá zvýšený zájem pedagogů o výsledky jejich žáků a klade vyšší nároky na všechny pedagogické pracovníky školy.

▪ **CÍLE:**

Smyslem konání výchovných komisí je analýza příčin žákovy studijní neúspěšnosti a společné hledání cest k úspěšnému absolvování zvoleného studijního oboru. Pedagogičtí pracovníci se snaží předcházet nahromadění problémů u ohrožených žáků a předčasnému ukončení vzdělávání u těchto žáků.

▪ **REALIZACE:**

Zavedení výchovných komisí

Jednání výchovných komisí na naší škole zavedla v roce 1997 výchovná poradkyně, která měla dlouholeté pedagogické zkušenosti ze svého působení na středních školách a středních odborných učilištích. Věděla, jak vhodně motivovat především učňovskou mládež, aby tito mladí lidé své vzdělávání úspěšně zakončili.

Osoby účastníci se jednání výchovných komisí

Aby jednání výchovné komise mohlo proběhnout, musejí se na ně dostavit obě strany – na jedné straně pedagogičtí pracovníci a na druhé straně žáci a jejich zákonní zástupci. Jednání je vždy přítomen alespoň jeden představitel vedení školy – ředitel školy, zástupce, případně podle možností či závažnosti problému oba. Dále je nezbytná účast výchovné poradkyně, třídního učitele a případně pedagoga, na jehož výuce se žák jeví jako problémový. Pokud se jedná o žáka vzdělávajícího se v oboru vzdělání s výučním listem, je k jednání pozván/a i učitel/ka odborného výcviku. Podle charakteru problémů žáka je možné přizvat i školního metodika prevence sociálně patologických jevů.

Organizace jednání výchovných komisí

Jednání výchovných komisí jsou součástí plánu práce pro konkrétní školní rok, uskutečňují se vždy jeden až dva týdny po konání klasifikačních porad za 1. čtvrtletí, 1. pololetí a 3. čtvrtletí školního roku, tj. celkem třikrát do roka. Na klasifikační poradě jsou třídními učiteli po konzultacích s ostatními vyučujícími vybráni žáci, u nichž nastaly problémy v docházce, prospěchu či chování. Jména žáků jsou nahlášena výchovné poradkyni, která zodpovídá za uskutečnění výchovných komisí. Výchovná poradkyně sestaví harmonogram pro den konání výchovné komise. Výchovná poradkyně zároveň do harmonogramu uvede i jména pedagogických pracovníků, jejichž účast u výchovné komise je nezbytná.

Třídní učitelé jsou povinni neprodleně po obdržení harmonogramu písemně kontaktovat zákonné zástupce žáků navržených do výchovných komisí a seznámit s konáním výchovných komisí tyto žáky i ústně (pokud žák dochází do školy a je to vůbec možné).

Průběh jednání výchovných komisí

Jednání začínají vždy ráno a pro každého žáka je připravena půlhodina. Na jeden den je vhodné naplánovat deset, maximálně dvanáct žáků. Žáci jsou se svými zákonnými zástupci vždy pozváni na konkrétní čas.

Jednání probíhají za zavřenými dveřmi v kabinetě výchovné poradkyně. Schůzku pedagogických pracovníků se žáky a jejich zákonnými zástupci vede výchovná poradkyně. V mnoha případech je jednání zahájeno otázkou mířící na žáka: „Víš, proč jsi tady? Víš, proč ses ocitl u jednání výchovné komise?“ Většina žáků si dobře uvědomuje své prohřešky a dokáže je správně definovat. Jen malá část tzv. mlží a přesvědčuje nás, že si vlastně vůbec nejsou vědomi něčeho, co by udělali špatně.

Následně výchovná poradkyně přistupuje k hodnocení prospěchu, docházky a chování žáka, uvádí konkrétní fakta – počet zameškaných hodin, počet neomluvených hodin, hodnocení v jednotlivých předmětech, případně popisuje situace, v nichž se žák choval nevhodným způsobem. Její promluvu doplňují a zpřesňují ostatní pedagogičtí pracovníci. Žákovi i jeho zákonným zástupcům je během jednání členy komise zdůrazněno, že výchovná komise není represivním orgánem, který má žáka za jeho prohřešky odsoudit a postihnout, ale jejím cílem je analyzovat a definovat žákovy problémy a zabránit jejich nárůstu do takové míry, že by mohlo dojít k neukončení daného ročníku studia žáka, případně k předčasnému ukončení studia.

Smysl výchovných komisí je preventivní, tj. včas podchytit žáka s ohroženým prospěchem a docházkou, vysvětlit, odkud pramení tyto problémy, informovat zákonné zástupce o problémech žáka, přesvědčit žáka o nutnosti nápravy – zlepšení docházky, doplnění si znalostí, doplnění si klasifikace, zlepšení chování aj., případně navrhnout a společně se domluvit na dalším postupu ve prospěch žáka (individuální doučování, konzultace, pomoc spolužáků, pomoc rodičů, doplnění si klasifikace poslední týden v srpnu, opakování ročníku, přestup na jiný obor v rámci školy, přestup na jinou školu, přerušení studia atd.).

Přístup zákonných zástupců k jednání výchovných komisí

Pro zákonné zástupce žáků jednání výchovných komisí nejsou příjemnou záležitostí. Rodiče jsou občas až ti poslední, kteří se o problémech svých dětí dozvídají. Přibližně tři čtvrtiny zákonných zástupců se k jednání výchovných komisí dostaví. Zbytek si domluví náhradní termín, stane se však, že někteří rodiče jsou „nedobytní“ a trvale nejeví o své dorůstající potomky zájem. Mezitím často žák dospěje a stává se za své studijní výsledky zodpovědný sám.

Při jednáních se často obnažují nepříjemné skutečnosti, jako jsou konflikty mezi rodiči a žáky, neshody mezi rodiči navzájem, dlouhotrvající rozvody rodičů a naopak nové sňatky rodičů, nelehké soužití s novými partnery rodičů, nezájem o dorůstající děti, tíživá finanční situace rodiny, zneužívání či týrání dětí a mladistvých, vážné zdravotní problémy členů rodiny, úmrtí v rodině a jiné další.

Pedagogičtí pracovníci se v těchto vážných a choulostivých případech snaží postupovat velmi citlivě, snaží se navrhnout řešení akceptovatelná pro obě strany a vždy mají na mysli prospěšnost řešení pro konkrétního žáka, tj. zdárně ukončit daný ročník, získat úspěšně ukončené vzdělání ve zvoleném oboru a uplatnit se na trhu práce. Pokud se zvolený obor pro žáka ukáže jako špatná volba, je vhodné přesvědčit rodiče, že nemá cenu ztrácet čas a mít neuspokojivé výsledky, ale je lepší přestup na jiný obor, případně i na jinou školu, a úspěšné získání vzdělání v přitažlivějším oboru.

Příčiny neúspěšnosti žáků při studiu a předčasných odchodů ze studia

Drtivá většina školní neúspěšnosti žáků pramení z neuspokojivého rodinného prostředí. Dospívající mládež citlivě prožívá konflikty v rodinném prostředí a těžce nese nezájem rodičů v době dospívání. Tito mladí náctiletí hledají sami sebe, vyhraňují se v oblasti vztahů i zájmů, potřebují oporu a životní jistotu. A právě v této chvíli v narušeném rodinném zázemí nenacházejí oporu ve svých nejbližších. Jsou zraňováni psychicky a v nejednom případě i fyzicky a v této životní situaci jim systematické studium ve škole připadá jako věc naprosto nedůležitá, nesmyslná a naprosto neřešící jejich problémy. Upadá jejich zájem o pravidelnou docházku, zvolený obor studia pro ně ztrácí přitažlivost a perspektivu

svého uplatnění v budoucnu zatím nedomýšlejí. Někteří tímto způsobem „oplácejí“ svým rodičům ztrátu pocitu bezpečí a opory v rodině.

Je nutné všimnout si takovýchto žáků, diskutovat s nimi o jejich problémech, snažit se jim vysvětlit nutnost úspěšného dokončení studia, dát jim při výuce zažít pocit úspěchu a ukazovat jim správnou cestu k převzetí odpovědnosti za vlastní život.

Další častou příčinou školní neúspěšnosti a předčasného odchodu ze studia je skutečnost, že si žák zvolil obor, který přesahuje jeho schopnosti, nebo obor, který neodpovídá jeho schopnostem a zájmům. Proces zjišťování této skutečnosti může trvat i několik měsíců či celou dobu studia a může být pro žáka značně deprimující. Pokud se učitelům odborného výcviku a odborných předmětů jeví daný obor pro žáka jako nevhodný, je lepší studium daného oboru ukončit a snažit se zvolit si více odpovídající obor vzdělání.

Méně častou příčinou předčasného odchodu ze vzdělávání jsou těhotenství dívek, v současné době spíše řešená jako přerušení studia s tím, že žákyně se do pěti let může ke studiu opět vrátit. Vrací se však pouze asi polovina žákyň, které jsou schopné skloubit péči o rodinu se studiem střední školy.

Přístup učitelů k pořádání výchovných komisí

Výchovné komise vyžadují od všech pedagogů osobní nasazení a ochotu zabývat se problémy svých žáků a řešit je. Stejně jako jsou jednání nepříjemná pro žáky a jejich zákonné zástupce, mohou se takovými stát i pro pedagogické pracovníky. Vznikají zde situace, kdy je nutné zachovat klid, chladnou hlavu a jistý nadhled. Je žádoucí citlivý přístup a pedagogický takt.

Vyskytly se i názory, že výchovné komise odvádějí učitele od výuky ve třídách a zdržují je v jejich pedagogické práci. Tyto názory jsou opodstatněné. Přestože se výchovná poradkyně vždy snaží vytvořit harmonogram jednání tak, aby co nejméně zasáhl do výuky, je v některých případech výuka nahrazena suplováním.

Přesto jsou si však všichni pedagogičtí pracovníci vědomi toho, že žáky je nutné pro „nedocházku“ a nezájem o výuku ze studia ne vyloučit, ale je třeba s nimi pracovat a napomoci tak k jejich zdárnému osobnostnímu a budoucímu profesnímu růstu.

▪ VÝSLEDKY

Učitelé naší školy se shodují na tom, že výchovné komise jsou vhodným preventivním prostředkem proti předčasným odchodům žáků ze vzdělávání. Na naší škole jsou uskutečňovány již od roku 1997, tj. patnáct let. Za tuto dobu se osvědčily, a přestože nejsou samospasitelným ani jediným prostředkem pedagogického působení proti předčasným odchodům žáků ze vzdělávání, „zachránily“ už mnoho méně úspěšných žáků, kteří by bez zájmu svých učitelů skončili na ulici. Na základě dlouhodobých zkušeností se ukázalo, že 75 % žáků, se kterými bylo ve výchovných komisích jednáno, nakonec studium úspěšně ukončilo.

Ve školním roce 2011–2012 se výchovná poradkyně na naší škole zaměřila na sledování celkem 50 žáků. Do jednání výchovných komisí bylo pozváno celkem 22 žáků. Z těchto 22 žáků ročník úspěšně uzavřelo 9 žáků, 6 se rozhodlo pro opakování ročníku, 1 žákyně přestoupila na stejný obor na jinou školu a 6 žáků zanechalo vzdělávání.

Přestože je počet žáků, kteří skončí pouze se základním vzděláním, stále vysoký a zavazuje nás k dalšímu výchovnému působení na žáky, je naopak povzbuzující pohled na žáky, kteří v důsledku i našeho zájmu a snažení na konci školního roku obdrží svá ročníková vysvědčení, případně výuční listy nebo vysvědčení o maturitní zkoušce.

Již z těchto údajů je patrné, že systematické působení všech pedagogických pracovníků na žáky a uskutečňování výchovných komisí mají své opodstatnění a mohou se stát dobrým příkladem i pro pedagogické pracovníky působící na jiných školách.

▪ NUTNÉ POMŮCKY A PROSTŘEDKY

Jednání výchovných komisí je vhodné uskutečňovat v místnosti přizpůsobené pro jednání s veřejností. Měla by navozovat atmosféru příjemnou pro jednání.

▪ POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Plány výchovného poradenství na SSOU Industria II s. r. o.

Zprávy z výchovného poradenství na SSOU Industria II s. r. o.

Školní vzdělávací programy SSOU Industria II s. r. o.

6. ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Kvalitativní analýza rozhovorů představuje první fázi komplexního šetření zaměřeného na řešení předčasných odchodů ze vzdělávání. Na základě témat, která zde byla prezentována, byl připraven dotazník pro kvantitativní část šetření, zaměřený podrobněji na zmapování oblasti preventivních a intervenčních nástrojů využívaných v praxi. I když podrobnější závěry přinese až zhodnocení a doplnění kvantitativních analýz, je i z předložené analýzy rozhovorů zřejmé, že předčasné odchody ze vzdělávání představují velmi komplexní problém, jehož řešení je obtížné a zahrnuje řadu úrovní, počínaje podporou sociálně-znevýhodněných rodin, nutností rozvoje komunikace s rodiči, dostatečné informovanosti žáků a rodičů jak ve fázi volby oboru a školy, tak i v situaci, kdy žák potřebuje tzv. druhou šanci. Jako potřebná se ukazuje i širší informovanost škol a poradenských pracovníků o možnostech řešení problémů spojených s předčasnými odchody ze vzdělávání, včetně informační podpory vzhledem k tomu, že se na ně rodiny žáků obracely často s celou řadou právních, ekonomických, sociálních a dalších problémů. Jedním z nástrojů širší informovanosti o této komplexní problematice je i informační systém www.infoabsolvent.cz, který je budován v rámci projektu VIP Kariéra II – KP (Kariérové poradenství v podmínkách kutikulární reformy). V rámci tohoto informačního systému budou výsledky této i dalších studií uvedeny i ve formě statických stránek, které uživatelům poskytnou jednoduchou formou přehlednou informaci o problematice předčasných odchodů ze vzdělávání, včetně inspirace pro zlepšení situace v této oblasti.

Podívejme se nyní podrobněji na hlavní závěry a doporučení:

- Z rozhovorů vyplynulo, že **důležitou součástí prevence je včasné vytipování ohrožených žáků**. Při vymezení ohrožených žáků přitom byly uváděny 3 kategorie. První kategorii představují žáci ohrožení z důvodu **nevhodného sociálně-ekonomického zázemí**. K hlavním rizikovým faktorům podle názorů a zkušeností respondentů z hlediska rodinného zázemí patří: nízké vzdělání rodičů a nezaměstnanost rodičů, socioekonomicky slabší postavení rodiny, sociálně vyloučené lokality, romské etnikum, disfunkční rodiny, nesoulad rodičů při výchově, situace kdy rodiče dítě nezvládají, násilí nebo drogy v rodině, dlouhodobé nemoci rodičů, osiření dítěte. Druhou kategorii tvoří **žáci ohrožení v souvislosti s individuálními charakteristikami, postoji ke škole a vzdělání nebo s individuálními problémy** (drogy, alkohol, časně těhotenství, snaha se osamostatnit, nezáměr o vzdělávání,...). Do **třetí kategorie se řadí žáci, kteří si vybrali nevhodný obor nebo kategorii vzdělání a obor je nezajímá nebo studium nezvládají**.
- Podstatnou otázkou, na kterou se rozhovory soustředily, byla **možnost identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání**. Dotázaní experti uváděli potřebu seznámit se s žáky a jejich sociálním zázemím, zejména nutnost vyhledávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, žáků, jejichž postavení ve třídě je nepříznivé, ohrožených drogovou závislostí, šikanou a podobně. Jako možnost plošného screeningu žáků při vstupu na střední školu dotazovaní experti uváděli například **adaptační kurz**, v jehož rámci školy mohou problémové žáky vytipovat. Další

zmiňovanou metodou je **plošné dotazování žáků nebo rodičů v prvních ročnících**. Školy dále realizují **mapování vztahů ve třídě a využívají nástroje sociometrie** pro zjištění sociálních rolí a vztahů ve třídě. Jejich cílem je popsat žádoucí i nežádoucí prvky klimatu třídy a míru výskytu nežádoucího chování. Dále školy uvádějí využití **individuálně zaměřených postupů, např. rozhovory školního psychologa nebo výchovného poradce s žáky prvních ročníků**. Během těchto rozhovorů je možno odhalit potenciální problémy žáků a zároveň navázat vztah důvěry tak, aby žák byl ochoten školního psychologa nebo výchovného poradce v obtížné životní situaci vyhledat. Na druhou stranu školy upozorňují, že odhalit potenciální ohrožení je někdy obtížné, protože žáci i rodiče problémy spíše zakrývají. Důležitá je proto především důvěra a široká komunikace. Další možností, jak získat informace, které mohou pomoci řešit vznikající obtížnou situaci žáka, jsou tzv. **schránky důvěry**. I zde je ale podstatné předchozí navázání vztahu s psychologem nebo poradcem. Z hlediska identifikace žáků ohrožených drogovou nebo alkoholovou závislostí expert na adiktologii zdůraznil především potřebu využívat profesionálně sestavený dotazník a vyhnout se lacinému nátlaku a „strašení drogou“, které není účinné. V protidrogové prevenci je třeba vždy poskytovat pravdivé informace a klást důraz nejen informační, ale i postojoyou složku.

- Z hlediska možnosti **motivovat žáky k dokončení studia** byly v rozhovorech zmiňovány jak obecná podpora zájmu o studium a jeho dokončení, tak i konkrétní intervence v případě individuálních selhávání žáků. V souvislosti s obecnou motivací dotázaní experti uváděli především tyto nástroje:
 - **PODPORA VHODNÉ VOLBY STŘEDNÍ ŠKOLY I OBORU, PŘÍPADNĚ ZÁJMU POKRAČOVAT VE VZDĚLÁVÁNÍ PO UKONČENÍ ZÁKLADNÍ DOCHÁZKY, DOBRÁ INFORMOVANOST O NÁROCÍCH I PROSTŘEDÍ ŠKOLY**
 - **ZLEPŠENÍ KVALITY A PŘITAŽLIVOSTI VÝUKY**
 - **PODPORA ZÁJMU ŽÁKŮ O BUDOUCÍ PROFESI**
 - **ÚČAST ŽÁKŮ V SOUTĚŽÍCH**
 - **EXKURZE V REÁLNÝCH FIRMÁCH**
 - **BESEDY S ABSOLVENTY ŠKOLY**
 - **PODPORA DOBRÉHO KLIMATU A VZTAHU ŽÁKŮ KE ŠKOLE A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY – KROUŽKY, SPORTOVNÍ, KURZY,...**
- Z pohledu vhodných intervenčních nástrojů zaměřených na podporu dokončení studia jednotlivých žáků dotazovaní experti v rozhovorech zdůrazňovali potřebu včasné reakce při prvních obtížích, brzké upozornění rodičů na absence a dále potřebu individuálního přístupu a posuzování žáků v kontextu jejich životní situace. Jako nástroje intervence byly v případě, když se objeví problémy se zvládáním učiva, absence, kázeňské prohřešky, rodinné problémy a podobně, v rozhovorech uváděny následující opatření a přístupy:
 - **MOTIVACE K SETRVÁNÍ VE STUDIU – PODPORA PSYCHOLOGA NEBO ŠKOLNÍHO PORADENSKÉHO PRACOVNÍKA**
 - **DOUČOVÁNÍ NEBO INDIVIDUÁLNÍ KONZULTACE**
 - **PŘESTUP DO SNADNĚJŠÍCH OBORŮ STUDIA NEBO JINÉ KATEGORIE VZDĚLÁNÍ**
 - **PŘERUŠENÍ STUDIA**
 - **INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN**
 - **POMOC PŘI ŘEŠENÍ KRIZOVÝCH SOCIÁLNÍCH SITUACÍ ŽÁKŮ VE SPOLUPRÁCI S PŘÍSLUŠNÝMI ORGÁNY**

Jedním z důležitých principů je potřeba komunikace a spolupráce všech zúčastněných subjektů jak v rámci školy (třídní učitel, učitel odborného výcviku, poradce nebo školní psycholog, vedení školy), tak i mimo školu (pedagogicko-psych. poradny, OSPOD, rodina,..., která je spolu s včasným řešením problémů důležitým předpokladem úspěchu.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Bubíková, M., Úlovcová, H., Viceníková, T., Hyt'ha, P. (2006). *Předčasné odchody mladých lidí ze středního vzdělávání. Rozsah, problémy, příčiny a možnosti prevence*. Praha: NUOV.

Vacek, J., Pacnerová, H., & Menclová, M. (2008). *Příčiny předčasných odchodů ze středního školního vzdělávání u žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, průzkum pro projekt PROPOS*. Praha: Centrum adiktologie a IPPP. Dostupné na http://www.ippp.cz/images/stories/doc/studie/vyzkumna_zprava_predcasne_odchody.pdf

TheNationalEconomic and SocialForum. Early SchoolLeavers. *Forum Report No. 24*, Dublin Stationery Office. (2002). Dostupné na: <http://www.nesf.ie/dynamic/pdfs/No-24-Early-School-Leavers>.

http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_cs.htm

<http://www.mpsv.cz/cs/7242>

http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_cs.pdf

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc410&plugin=1>

SEZNAM SPOLUPRACUJÍCÍCH ODBORNÍKŮ A AUTORŮ PŘÍKLADŮ DOBRÝCH PRAXÍ

Mgr. Jitka Cachová, *ředitelka školy*

Mgr. Pavla Nuslauerová, *školní psycholožka*

Mgr. Irena Koťátková, *ředitelka školy*

Mgr. Miroslava Bitterová, *výchovný poradce*

Ing. Ivan Kočí, *zástupce ředitele*

PhDr. Michal Kolář, *školní psycholog*

Bc. Petra Zahradníková, *vedoucí vzdělávacích programů Romodrom o. s.*

PhDr. Věra Prokopová, *vedoucí referátu poradenství a zprostředkování, Úřad práce ČR*

Mgr. Jaroslav Vacek, *vědecký pracovník, Centrum adiktologie*

PhDr. Karel Nosek, *ředitel školy*

Mgr. Světlana Voborníková, *zástupce ředitele*

Mgr. Marie Velflová, *výchovný poradce*

Mgr. Hana Martinková, *speciální pedagog – etoped*

Bc. Daniel Jirát, *Člověk v tísni, o. p. s.*

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce

Vítáme Vás v informačním systému ISA+, který Vám nabízí pomoc při hledání vzdělávací a profesní dráhy. Najdete zde všechny školy a obory vzdělávání, informace k přechodu na trh práce i do dalšího vzdělávání. Při výběru povolání Vám pomůže i Profi test nebo prezentace pracovních činností. Velkým přínosem je ISA+ pro žáky se zdravotním postižením i pro ty, kteří mají studijní problémy.

KAM NA ŠKOLU obory, školy a profese

[Výběr podle oboru](#)
[Výběr podle školy](#)
[Výběr podle povolání](#)
[Výběr podle videa](#)
[Výběr podle obrázků](#)
[Profitest](#)

ABSOLVENTI ŠKOL A TRH PRÁCE

[Vzdělávání a volba oboru](#)
[Uplatnění vzdělání](#)
[Požadavky zaměstnavatelů](#)
[Nezaměstnanost](#)
[Zaměstnanost](#)
[Publikace](#)

BEZ BARIÉR až na trh práce

[Volba školy pro žáky se ZP](#)
[Absolventi se ZP a trh práce](#)
[Předčasné odchody ze vzdělávání](#)
[Statistické přehledy](#)

JAK NA TO rady a doporučení

[Jsem na základce](#)
[Jsem na střední](#)
[Jsem už dospělý](#)
[Jsem poradce](#)

*Výrazně inovovaný informační systém ISA+ pomáhá **žákům základních škol** při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy, **žákům středních škol** při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce, **výchovným-kariérovým poradcům a učitelům** při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce, **managementu škol** při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.*

NEJVÝRAZNĚJŠÍ NOVINKY:

- možnost **výběru oborů i školních vzdělávacích programů (ŠVP)**,
- **nové videoukázky** – představují práci v technických profesích i přípravu na ně,
- **profitest** – pomůže žákům základních škol při výběru oblasti vzdělávání,
- **výběr podle obrázků** – poskytuje snadnější orientaci ve vzdělávací nabídce SŠ,
- **bez bariér až na trh práce** – nová sekce věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání,
- **jak na to - rady a doporučení** – různé užitečné informace pro uživatele systému,
- **syntetické stránky** – obsahují soubor informací ke každé skupině oborů,
- **filtry vzdělávací nabídky** – podle zdravotního postižení, vzdálenosti od bydliště, formy studia, zřizovatele, ŠVP,
- **fulltextové vyhledávání** – najde na ISA+ odkazy související se zadaným výrazem.

O inovaci a obsah systému ISA+ se stará Národní ústav pro vzdělávání v rámci projektu MŠMT **Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP)**, který je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.